

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شنامه

عنوان :

در سنامه سقط جنین

موضوع :

عوارض جسمی و روحی و روانی سقط و حدود قانونی و شرعی آن

مولفان :

مرکز مردمی نفس با تائید

خانم دکتر آبتی متخصص زنان و هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی مشهد

حجت الاسلام فلاح مدرس حوزه و دانشگاه

خانم دکتر محرری متخصص روانپزشکی و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی مشهد

طراح و صفحه آرا :

زینب زارع الیاتو

تعداد صفحات :

۵۵

صاحب اثر :

مرکز مردمی نفس

یکی از غم‌انگیزترین تراژدی‌ها پایانی است که قبل از آغاز رقم بخورد، سرنوشتی که قبل از نوشتن پاک شود، اتفاقی که اگر غیر عمد باشد سراسر اندوه و درد است و اگر عمد باشد چیزی جز پشیمانی و عذاب وجدان نخواهد داشت. این داستانی است که به دلیل شرایط و سبک زندگی امروز گریبان گیر همه جوامع شده است در این درسنامه به بررسی مسائل پیرامون این بحران می‌پردازیم به امید این که سهمی در راستای جلوگیری از انواع سقط و تبعات آن داشته باشیم.

سقط جنین همواره در برگیرنده چالش‌هایی در حوزه‌های اخلاقی، حقوقی، دینی، فلسفی و بهداشت باروری بوده است. امروزه سقط جنین یکی از مباحث مهم حوزه پزشکی ایران است. تحولات اجتماعی و افزایش سطح سواد سلامت و آگاهی و مشارکت زنان در عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی منجر به ناسازگاری جنبه‌های نظری شده است و زنان در مواقعی بدون توجه به احکام شرعی و قوانین کیفری اقدام به سقط جنین می‌کنند. با تشکر از تمام عزیزی که در تهیه «درسنامه آموزش کارکنان مراکز درمانی» ما را یاری کردند:

دکتر فاطمه محرری، مدیر گروه روانپزشکی بیمارستان ابن سینا مشهد، معاون دانشجویی فرهنگی دانشگاه علوم پزشکی مشهد

حجت الاسلام سید مرتضی اسدی، مدیر گروه معارف دانشگاه فردوسی مشهد

دکتر نفیسه ثقفی، مدیر گروه زنان دانشگاه علوم پزشکی مشهد

دکتر محسن ذاکریان، رئیس بسیج جامعه پزشکی خراسان رضوی

فهرست

مقدمه

- تعریف سقط جنین ۴
انواع سقط جنین ۴

فصل اول: وضعیت جمعیت

- وضعیت جمعیت کشور از گذشته تاکنون ۷
سهم و تاثیرات سقط در جمعیت ۸

فصل دوم: عوارض جسمی سقط جنین

- عوارض عمده بعد از سقط جنین عمدی ۱۱
عوارض دراز مدت بعد از سقط جنین عمدی ۱۲

فصل سوم: عوارض روحی و روانی سقط جنین

- عوارض روحی روانی بعد از سقط جنین عمدی ۱۷
دلایل مخالفان سقط جنین ۱۸
اختلالات روانی از دید مخالفان سقط جنین ۱۸
معرفی کتاب ۲۱

فصل چهارم: مسائل قانونی و شرعی سقط جنین

- سقط جنین از نظر ادیان الهی (مسیحیت، یهودیت، اسلام) ۲۳
قانون و سقط جنین ۳۱

فصل پنجم: اخلاق حرفه‌ای و دینی

- اخلاق حرفه‌ای ۳۴
چالش‌های اخلاقی ۳۵
بررسی سقط جنایی بر اساس اصول چهارگانه اخلاق پزشکی ۳۶
سقط جنایی و کدهای اخلاقی تعریف شده برای ماما ۳۷
سقط جنین و نظریات اخلاقی ۳۹
اخلاق دینی ۴۰
ارزش و جایگاه انسان در نظام هستی ۴۲
مقام خلافت الهی انسان ۴۱
کرامت الهی بر انسان ۴۲
رزاقت الهی ۴۳
توکل به ذات اقدس الهی ۴۴
حق حیات و مالکیت آن ۴۵
حرمت قتل نفس ۴۶
آگاهی از عواقب و فرجام ناگوار سقط جنین ۴۷

فصل ششم: معرفی مرکز مردمی نفس

- درباره مرکز ۵۱
خدمات مرکز ۵۱
فهرست منابع ۵۴

تعریف سقط جنین:

سقط جنین عبارت است از «خاتمه دادن به بارداری از طریق برداشتن جنین از رحم یک زن» که این عمل به دو روش صورت میگیرد:

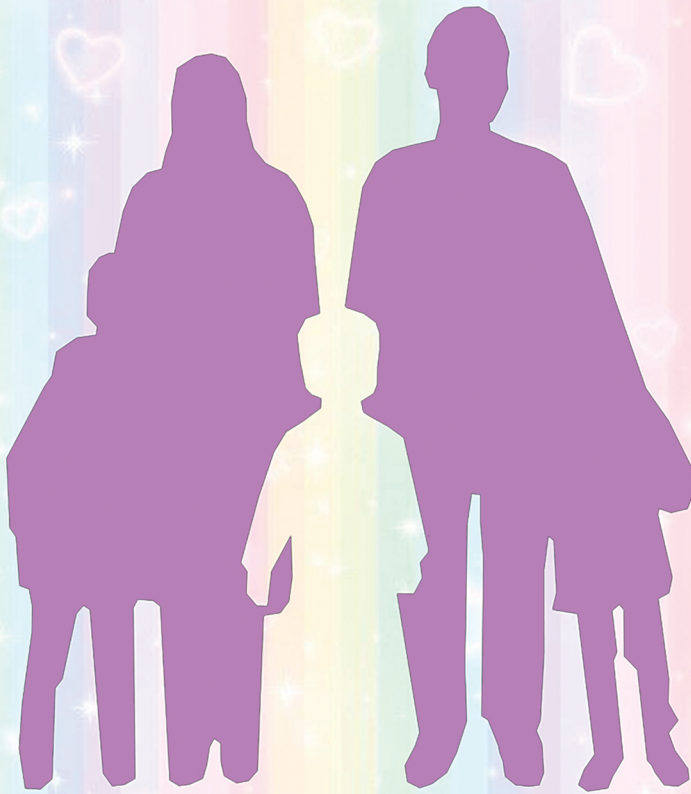
۱. جراحی: در این شیوه با استفاده از جراحی، جنین از رحم برداشته می شود.
 ۲. مصرف دارو: در این روش با استفاده از داروهایی خاص به سقط جنین مبادرت می شود.
- بر اساس یک ارزیابی کلی، اغلب سقطها در اوایل حاملگی و زمانی که جنین نابالغ است، صورت می گیرد.
- انواع سقط:

در مجموع سقطها را میتوان به سه دسته شایع تقسیم بندی کرد:

۱. سقط خود به خودی یا عاداتی
 ۲. سقط جنایی یا غیرقانونی
 ۳. سقط درمانی یا سقط قانونی
- یکی از انواع سقط، سقط خود به خودی می باشد که معمولاً در جنین های دارای مشکلات ژنتیکی کشنده اتفاق می افتد، اما ممکن است عواملی مانند عفونت، مشکلات هورمونی، ناهنجاری های رحم و... رخ دهد که از اراده مادر خارج می باشد.
- سقط جنایی وقتی است که بدون داشتن علت پزشکی موجه و به صورت غیرقانونی در مراکز غیر مجاز به صورت مخفیانه انجام می شود و دارای عوارض بسیاری از جمله مرگ و میر ناشی از سقط می باشد. سقط جنایی جنین یکی از رایجترین اعمال پزشکی در سراسر جهان است که حتی قوانین کشورهای مختلف مانع انجام آن نشده است. البته این عمل در برخی کشورها قانونی و در برخی دیگر غیرقانونی است. گرچه قانونی شدن سقط عمد میتواند جلوی مرگ و میر ناشی از آن را بگیرد اما به هر حال این عمل به خودی خود عوارض بسیاری دارد که به برخی از آنها در فصول بعدی اشاره خواهیم کرد.

سقط درمانی زمانی انجام میشود که بیماری ها و ناهنجاری های بسیار شدید در جنین بر اساس غربالگری ها دیده شود. لیست این بیماریها و ناهنجاری های جنینی در سازمان پزشکی قانونی هر کشور موجود است که با مشاهده این موارد مجوز سقط درمانی صادر میشود، همچنین اگر مادر به بیماری های خاصی مبتلا باشد به طوری که ادامه بارداری به حفظ جانش لطمه بزند ، در این صورت هم ، مادر می تواند با گواهی پزشک خود به سازمان پزشکی قانونی مراجعه و پس از بررسی ها و معاینات لازم ، بارداری به طور قانونی ختم شود. (البته لازم به ذکر است برخی از همین بیماریها که مجوز سقط دارند و در لیست بیماریها میباشند، در برخی از کشورها مجوز سقط نداشته و سقط آن غیر قانونی است، طبق آمار غربالگری که در مجلس شورای اسلامی عنوان شده ، به ازای هر بیمار نوزاد سندرم داون قطعی ، ۲۹ نوزاد سالم کشته می شود.)

به صورت کلی نظرات در مورد سقط، در کشورهای مختلف با توجه به عقاید مذهبی آن ها متفاوت است که برخی آن را قانونی و برخی غیر قانونی می دانند. در کشور ما هم از نظر ضوابط اخلاقی و عقاید مذهبی سقط عمدی جایز نیست. با توجه به این نکات تلاش شده در این نوشتار به بررسی چندبعدی سقط عمدی بپردازیم.

فصل اول

وضعیت جمعیت کشور

هدف کلی: آشنایی با وضعیت جمعیت کشور،
سهم و تأثیرات سقط بر جمعیت

وضعیت جمعیت کشور

وضعیت جمعیت کشور از گذشته تاکنون:

براساس تحقیقات شورای عالی انقلاب فرهنگی و آمار رسمی وزارت بهداشت، از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ در کشور افزایش مولید در حال رخ دادن بوده است، اما پس از سال ۱۳۹۴ به علت خالی شدن توان درونی جمعیت تعداد تولدها با شیب تقریباً تندی شروع به کاهش کرده است.

با یک مقایسه اجمالی به جمعیت کشور از ابتدای دهه ۶۰ حدود ۱۰.۵ میلیون زن در سن بارداری داشته ایم و در انتهای دهه ۹۰ حدود ۲۳ میلیون زن در سن بارداری میباشند.

در این دوره سالانه به طور متوسط دو میلیون و ۲۰۰ هزار نوزاد در ایران متولد میشد و بعد از آن، شروع به افت میکند و در انتهای دهه ۹۰ به سالانه یک میلیون و ۱۲۰ هزار نوزاد رسیده است، به صورتی که با افزایش دو برابر زن‌ها از حیث قدرت باروری اما تعداد مولید تقریباً نصف شده است و جمعیت به کمترین حد خود در طی ۵۰ سال گذشته رسیده است و نرخ رشد جمعیت ایران برای نخستین بار در تاریخ کشورمان در این سال به کمتر از یک درصد کاهش یافت.

در سال ۱۳۹۸ نرخ زاد و ولد با ۱۴.۵ تولد به ازای هر هزار نفر جمعیت به کمترین حد خود در طی ۵۰ سال گذشته رسید. همچنین رشد نرخ جمعیت از ابتدای دهه ۶۰ به ۲.۴۶ و در یک دوره سی ساله به ۰.۷ درصد در سال گذشته رسیده است. نرخ باروری در ایران در دهه ۶۰ حدود ۶.۸ درصد بوده است اما امروزه به ۱.۷ درصد رسیده است. (نرخ جایگزینی جمعیت ۲.۱ فرزند است).

اگر این نرخ جایگزینی به ۱.۵ برسد، به سختی قابل جبران خواهد بود و به چاله افتاده ایم و اگر به ۱.۳ برسد، به چاه افتاده ایم و امکان برون رفت از آن وجود ندارد.

چالش‌های رشد جمعیت:

برخی موارد گفته شده را میتوان به عنوان تهدید و برخی را به عنوان فرصت در نظر گرفت که در زیر به آن اشاره شده است:

۱. باور به اینکه تک فرزندی برای خانواده و خود فرزند بهتر است.
۲. سقط عمد جنین روزانه بیش از ۱۰۰۰ قتل میباشد.
۳. ناباروری (وجود بیش از ۲ میلیون زوج نابارور و هزینه‌های گزاف درمانی آنها)
۴. جوانان در سن ازدواج حدوداً ۱۰ میلیون و ۸۰۰ هزار جوان میباشد. (که این دسته علاوه بر تهدید یک فرصت بسیار خوب برای جبران جمعیت هستند)
۵. سالمندان (۱۰ درصد جمعیت کشور را دارند که اگر رشد جمعیت کنترل نشود تا سال ۱۴۲۰ دو برابر میشود)
۶. مهاجرت یکی از معضلات جدی ماست.

۷. افزایش سن ازدواج (به طوری که خانمها به ۲۴ سال و آقایون به ۲۸ سال رسیده اند).

۸. فاصله اولین فرزند تا ازدواج حدود ۵۵ سال شده است. (یعنی زوج بعد از ۳۰ سالگی اولین فرزند آنها متولد میشود).

در راستای مقابله با کاهش جمعیت در سال ۱۳۹۳ مجموعه ای از راهکارهای متنوع توسط رهبری محترم ابلاغ شد که شامل ۱۴ فصل است که هفت مورد آن ارتباط مستقیم با مسئله سقط دارد:

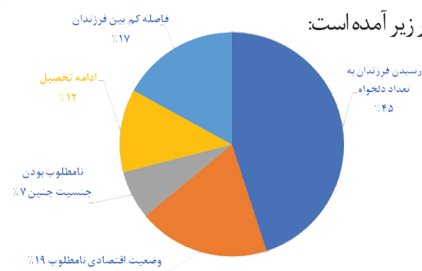
۱. پویایی، بالندگی و جوانی جمعیت
 ۲. رفع موانع ازدواج
 ۳. اختصاص تسهیلات مناسب برای مادران
 ۴. تحکیم بنیان و پایداری خانواده
 ۵. ترویج و نهادینه کردن سبک زندگی ایرانی اسلامی
 ۶. ارتقاء امید به زندگی
 ۷. رصد مستمر سیاست های جمعیتی
- سهم و تأثیرات سقط در جمعیت:**

آمار سقط جنین در ایران رو به افزایش است به طوری که طبق آمار ارائه شده از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی، مرکز پژوهش های مجلس و آمار رسمی وزارت بهداشت، درصد بالایی از سقط ها، مربوط به سقط جنین عمدی غیر قانونی (سقط جنایی) می باشد:

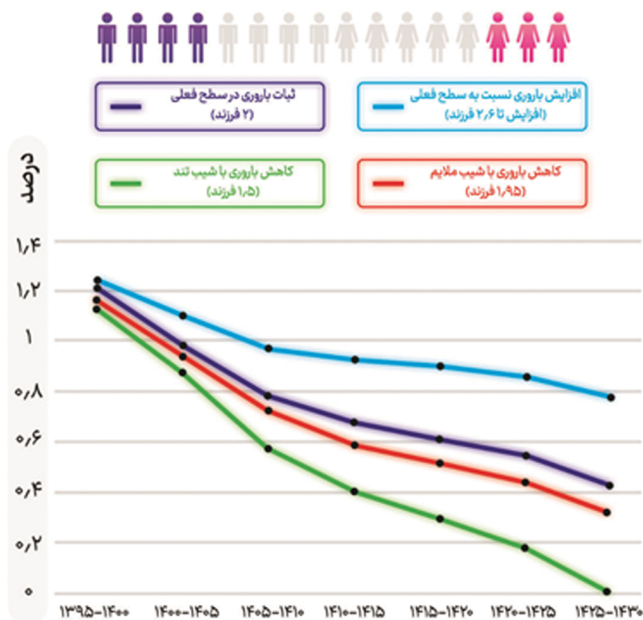
انواع سقط جنین	تعداد	درصد
خود به خودی (غیر ارادی)	تقریباً ۸۰۰۰	۲٪
درمانی (با مجوز پزشکی قانونی)	تقریباً ۱۲۰۰۰	۳٪
جنایی (ارادی و بدون مجوز پزشکی) ^۱	تقریباً ۳۵۰،۰۰۰	۹۵٪

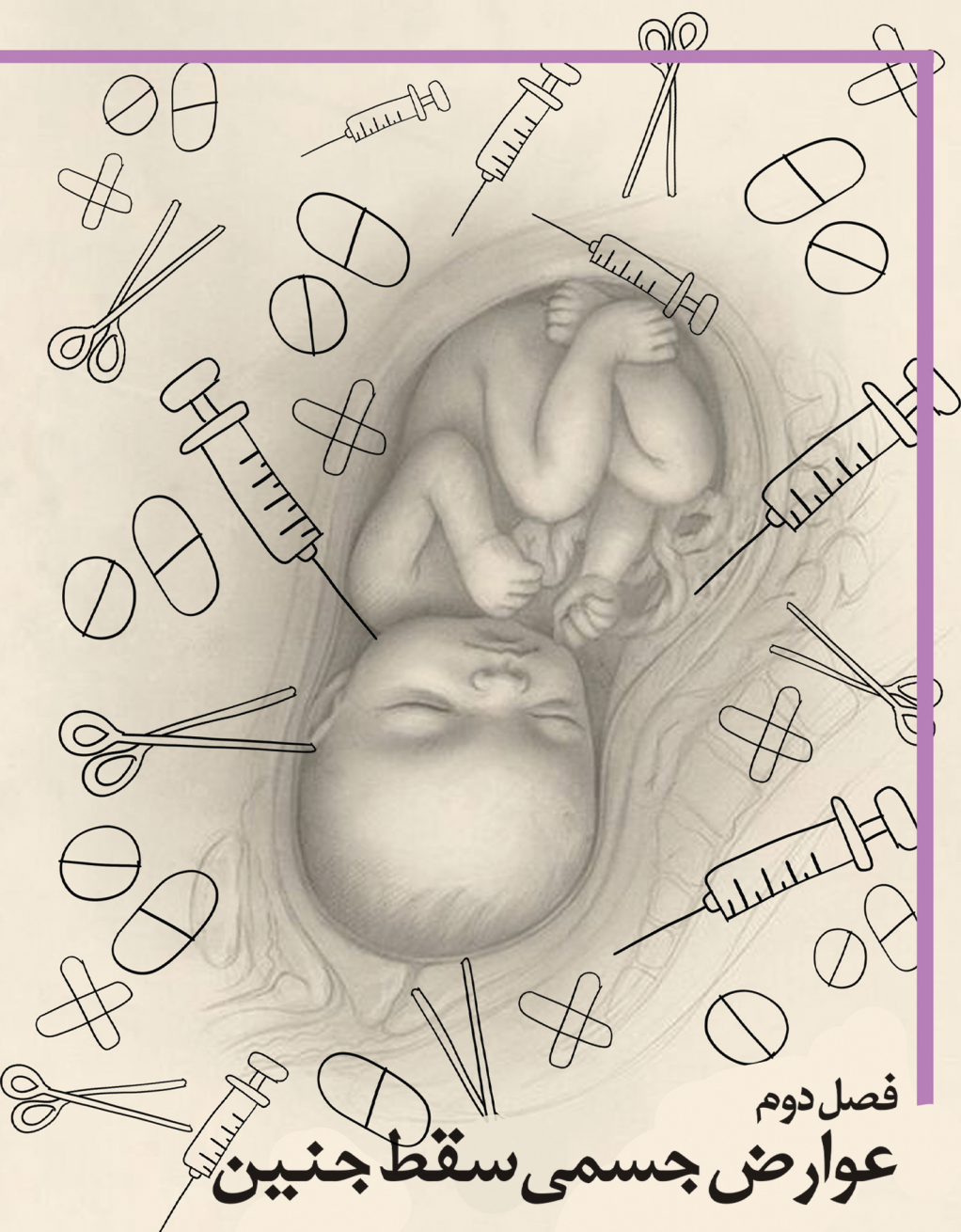
با توجه به ضریب جمعیتی، سقط فرزند سالم توسط والدین در کشور روزانه ۱۰۰۰ نفر و در سطح خراسان رضوی روزانه ۸۰ نفر میباشد!

علتها و زمینه های سقط جنین در بین واحدهای مورد مطالعه در ایران طبق آمار ارائه شده توسط جام جم در نمودار زیر آمده است:

طبق نمودار زیر، پیش بینی متوسط رشد سالانه جمعیت ایران با چهار فرض از سال ۱۳۹۵ تا ۱۴۳۰ به صورت زیر خواهد بود:

فصل دوم

عوارض جسمی سقط جنین

هدف کلی: آشنایی با عوارض پزشکی کوتاه مدت
و بلند مدت سقط جنین

در کشورهایی که سقط های عمدی غیرقانونی هستند، احتمال بروز عوارض جسمی در این نوع سقط ها بیشتر بوده بنابراین ممکن است افراد غیر تحصیل کرده دستکاری هایی را روی رحم و دستگاه تناسلی زن باردار انجام دهند یا از وسایلی غیر استریل استفاده کرده که در این صورت احتمال بروز عفونت در این خانم ها افزایش پیدا می کند.

همچنین گاهی بر اثر مصرف وسایل غیراستریل و شرایط نامناسب اتاقي که سقط عمدی در آن انجام می شود، عفونت های شدید در زن باردار رخ میدهد، که این عفونت ها ممکن است حتی مرگ خانم را به همراه داشته باشد.

اگر برای انجام سقط های عمدی از وسایل غیر استاندارد استفاده شود حتی این امکان وجود دارد که پارگی و سوراخ شدن رحم اتفاق بیفتد و در مواردی بر اثر سوراخ شدن رحم و بروز عفونت در آن انجام عمل هیستریکتومی یا برداشت رحم ضرورت پیدا میکند.

از دیگر عوارض میتوان به ناباروری در بارداری های بعدی اشاره کرد، عفونت لگنی به دنبال استفاده از وسایل غیر استاندارد و غیر استریل سبب شده است که چسبندگی هایی در لوله های رحمی ایجاد شود بنابراین لوله های رحمی انسداد پیدا کرده و یا متورم شده در نهایت موجب ناباروری ثانویه خانم شود.

همچنین سقط های عمدی که از طریق مصرف داروهای خاص انجام میشوند با عوارض شدیدی همچون خونریزی همراه هستند و در مواردی باعث شوک مادر و مرگ می شوند. از عوارض مصرف داروهای سقط مانند میزوپروستول می توان به: تب بالا، دردهای شدید لگنی، تهوع، اسهال و استفراغ و حتی شوک آنافیلاکسی اشاره کرد.

عوارض عمده بعد از سقط جنین عمدی:

به صورت کلی میتوان مشکلات بعد از سقط جنین عمدی برای مادران را به موارد زیر دسته بندی کرد:

۱. خونریزی شایع ترین عارضه جانبی سقط:

گرچه خونریزی بعد از سقط طبیعی محسوب میشود، اما گاهی در اثر سوراخ شدن رحم یا دهانه رحم خونریزی بسیار شدید میشود به نحوی که تنها به کمک جراحی و انتقال خون می توان از مرگ مادر جلوگیری کرد.

۲. بروز عفونت بعد از سقط:

گاهی به دلیل سقط ناقص و باقی ماندن قسمت هایی از جنین یا ابزار جراحی در رحم این اتفاق رخ میدهد. استفاده از قرصهای سقط کننده نیز میتواند باعث عفونت کلی بدن شود. این نوع از عفونت بسیار خطرناک بوده و عامل مرگ مادر است.

۳. عوارض بیهوشی در سقط جنین:

ممکن است باعث تشنج و حمله قلبی شود. در این شرایط خطر عوارض دیگر نیز افزایش می یابد

۴. آسیب احتمالی به دهانه و گردنه رحم:

استفاده از برخی ابزارها عامل زخم، پارگی و آسیبهای دهانه رحم است که منجر به خونریزی و عفونت میشود.

۵. آسیب استفاده از دستگاههای مکند:

موجب زخمهای دائمی روی جداره رحم خواهد شد.

۶. عوارض استفاده از ابزار جراحی برای سقط:

با این روش ممکن است، رحم به شدت صدمه دیده به طوری که لازم است تا با کمک جراحی رحم را کاملاً خارج کنند.

۷. آسیب سایر ارگان های بدن:

سقط جنین عمدی در برخی موارد باعث آسیب دیدگی سایر ارگان ها از جمله روده و مثانه نیز می شود.

عوارض دراز مدت بعد از سقط جنین عمدی:

۱. ناباروری:

نیمی از ناباروری ها به علت سقط جنین است. دلیل این موضوع میتواند عفونت لوله های فالوپ، چسبندگی رحم به دلیل ایجاد زخم پس از کورتاژ یا باز شدن بیش از حد دهانه رحم باشد. نوجوانان و بانوانی که برای نخستین مرتبه باردار میشوند و سقط انجام میدهند بیش از سایرین در معرض ناباروری قرار میگیرند به نحوی که حتی گاهی ناباروری دائمی میشود

۲. بارداری خارج رحم:

سقط جنین عمدی خطر ابتلا به بارداری خارج رحمی را در بارداری های بعدی افزایش میدهد به نحوی که گاهی برای نجات جان مادر انجام عمل جراحی ضروری خواهد بود. این موضوع خود یکی از دلایل مرگ و میر مادران در ۳ ماهه نخست یا ناباروری دائمی در آنهاست. طبق مطالعات انجام گرفته، جراحی رحم و لوله های رحمی (در پی سقط جنین) از جمله مواردی است که احتمال خطرات جانی را افزایش می دهد.

۳. زایمان زودرس:

متخصصان میگویند: به دنبال یک سقط عمد جنین، احتمال زایمان پیش از موعد یا سقط غیر عمدی افزایش مییابد و دلیل آن آسیبی است که به رحم وارد آمده است.

۴. مشکلات عمومی:

بی نظمی در قاعدگی، افزایش ترشحات رحمی، روابط دردناک جنسی، عفونتهای رحمی که معمولاً عامل خونریزی و دردهای شدید هستند، سوراخ شدن قسمت پایینی رحم یا مثانه یا روده، تهوع، استفراغ، خستگی های مداوم، دردهای شکمی، سرگیجه، سردردهای مداوم، حساسیت شدید پستانها، خونریزی های قطع نشدنی و غیره از جمله عوارضی هستند که حتی بعد از انجام موفق سقط عمد همچنان ادامه می یابند.

۵. سرطان:

در خصوص ارتباط بین سقط جنین و سرطان سینه نیز شواهدی ذکر شده است. بر اساس تحقیقی در مجله انستیتوی ملی سرطان در سال ۱۹۹۴ مشخص میشود که خطر ابتلا به سرطان سینه در میان زنانی که حداقل یکبار سقط داشته اند، ۵۰ درصد بیشتر از سایر زنان است. همچنین براساس مطالعه بلندمدت کمی در مورد تأثیر سقط جنین بر سرطان سینه که توسط «جوئل بریند» از ۲۳ تحقیق؛ به نحو فراتحلیلی صورت گرفته، این نتیجه به دست آمد که ۱۹ مورد از این تحقیقات اشاره به افزایش خطر سرطان سینه ناشی از سقط جنین دارند که برطبق آن زنان سقط کرده، ۳/۱ بار بیشتر از سایر زنان در معرض ابتلا به این سرطان هستند. بنابراین اگر رابطه مستقیم میان سرطان سینه و سقط جنین مورد تردید باشد، دستکم به عنوان یکی از عوامل مؤثر مورد قبول می باشد.

۶. سرطان دهانه رحم، تخمدان و کبد:

زنانی که یک بار سقط انجام داده اند در مقایسه با زنانی که سقط انجام نداده اند، بیشتر دچار سرطان دهانه رحم میشوند. افزایش خطر ابتلا به سرطان تخمدان و کبد نیز با سقط های منفرد یا متعدد گزارش شده است.

۷. سوراخ شدن رحم:

۲ تا ۳ درصد زنانی که سقط جنین انجام می دهند در معرض خطر سوراخ شدن رحم قرار دارند. بسیاری از این جراحات تشخیص داده نشده و درمان نمیشوند مگر اینکه معاینه لاپاراسکوپی انجام شود. خطر سوراخ شدگی رحم برای زنانی که قبلاً زایمان کرده اند، یا هنگام سقط بیهوشی عمومی داشته اند، افزایش می یابد.

آسیب رحم ممکن است باعث بروز عوارضی در بارداری های بعدی گردد و حتی نیاز به هیسترکتومی شود که خود تعدادی از عوارض دیگر مانند پوکی استخوان را به علت کاهش هورمون های زنانه در پی دارد.

۸. پارگی دهانه رحم:

پارگی های دهانه رحم که نیازمند بخیه زدن هستند، در حداقل یک درصد سقط های سه ماهه اول بارداری رخ میدهد. پارگی کوچک تر نیز که درمان نمیشوند، در دراز مدت سبب تخریب سیستم باروری خواهد شد. آسیب دهانه رحم ممکن است به شل شدن دهانه رحم، زایمان زودرس و عوارض زایمان منجر شود. خطر تخریب دهانه رحم در سقط های سه ماهه دوم بارداری و در مواردی که از لامیناریا برای اتساع دهانه رحم استفاده نمیشود، بیشتر می گردد.

۹. جفت سرراهی:

سقط جنین خطر جفت سرراهی در بارداری های بعدی را ۵ تا ۷ برابر بیشتر می کند که خود تهدید کننده حیات مادر است.

۱۰. بیماری التهابی لگن:

این بیماری ممکن است به افزایش خطر حاملگی نابجا و کاهش باروری منجر گردد. ۲۳ درصد از زنانی که در زمان سقط، عفونت کلامیدیا دارند، طی چهار هفته دچار بیماری التهابی لگن می شوند.

مطالعات نشان داده اند که ۲۰ تا ۲۷ درصد متقاضیان سقط جنین دارای عفونت کلامیدیایی هستند. تقریباً ۵ درصد بیمارانی که عفونت کلامیدیایی نداشته اند، طی ۴ هفته پس از سقط سه ماهه اول، دچار بیماری التهابی لگن میشوند، به همین دلیل زنان باید قبل از سقط جنین برای غربالگری و درمان چنین عفونت هایی به ماما یا پزشک زنان مراجعه کنند.

۱۱. اندومتریوز:

یکی از خطرهای بعد از سقط برای همه زنان اندومتریوز می باشد. زنان کم سن دو و نیم برابر زنان ۲۰ تا ۲۹ ساله مستعد ابتلا به اندومتریوز بعد از سقط هستند.

۱۲. التهاب و عفونت بافت رحم:

التهاب و عفونت بافت رحم عارضه ی دیگری است که دارای علائمی مثل شکم درد، تب و افزایش خونریزی میباشد. در واقع انتظار میرود که این مسئله در حدود نیم درصد کورتاژ با ساکشن علی رغم پیشگیری با آنتی بیوتیک اتفاق بیفتد.

۱۳. مرگ:

بررسی ها نشان داده حتی در سقط قانونی و به کمک روش های پزشکی نیز احتمال مرگ ۲ برابر زمانی است که مادر زایمان طبیعی انجام می دهد.

فصل سوم

عوارض روحی و روانی سقط جنین

هدف کلی: آشنایی با انواع عوارض روحی و روانی
سقط عمدی جنین

به عقیده پژوهشگران وقوع هرگونه سقط جنین برای زنان چه به صورت عمدی و چه به تجویز و توصیه پزشک عوارض روحی و روانی متعددی را به دنبال دارد. جالب است بدانید بیش از ۴۰ درصد زنانی که تجربه سقط جنین دارند پس از این اتفاق دچار اندوه شده و دوست دارند با فردی که از وضعیت آنها خبر دارد درباره این اتفاق صحبت کنند.

همراهی همسر و نزدیکان زنی که به طور خواسته یا ناخواسته سقط جنین داشته است و ابراز این احساس که حال او را درک میکنند، اهمیت به سزایی در بهبود حال چنین افرادی دارد و نباید از این موضوع غفلت کنند. عذاب روحی ناشی از مرگ یک موجود زنده برای مادری که به طور عمدی به سقط جنین اقدام کرده او را دچار عذاب وجدان میکند.

تجربه سقط جنین، برای هر زنی متفاوت است و نمی توان برای تمام زنان از تجربیات یکسانی حرف زد، بلکه به مرحله بارداری، شرایط حمایتی، دلایل سقط، شرایط روانی و جسمانی مادر، مرتبه بارداری و غیره مرتبط می باشد.

هر زنی پس از سقط جنین، احساسات پیچیده ای دارد که ممکن است خوشایند، ناخوشایند یا ترکیبی از هر دو آنها باشد.

بسیاری از مطالعات نشان میدهد زنانی بیشتر در معرض عوارض روحی و روانی پس از سقط قرار میگیرند که شرایط زیر را دارا هستند:

۱. زنانی که از ثبات عاطفی هیجانی پایینی برخوردارند. (هوش هیجانی پایینی دارند).
 ۲. زنانی که دوران کودکی خوبی را پشت سر نگذاشته اند و دارای طر حواره های ناسازگار یا زخم های عاطفی هستند.
 ۳. زنانی که جو عاطفی خانه پدری آنها پر تنش و نامناسب بوده است.
 ۴. دخترانی که علاوه بر سن پایین از بلوغ عقلی عاطفی مناسبی برخوردار نیستند.
 ۵. زنان با مشکلات قبلی روانپزشکی
 ۶. زنانی که به دلایل پزشکی یا ژنتیکی، بارداری مورد نظر را سقط میکنند.
 ۷. زنانی که برای تصمیم گیری در مورد سقط جنین با مخالفت همسر یا والدین خود روبرو میشوند
 ۸. زنانی که مخالفت های شدید فلسفی یا مذهبی با سقط دارند.
 ۹. زنانی که در تصمیم گیری برای سقط جنین مردد یا گیج هستند و یا در تصمیم گیری مشکل زیادی دارند.
 ۱۰. زنانی که از سوی دیگران مجبور به سقط جنین میشوند.
 ۱۱. زنانی که سقط جنین سه ماهه دوم (با تاخیر) انجام می دهند.
- این عوامل در میزان و کیفیت عوارض روانی ناشی از سقط در زنان بسیار موثر است.

عوارض روحی روانی بعد از سقط جنین عمدی:

سقط جنین در برخی کشورها قانونی و در برخی دیگر غیرقانونی است، اما حتی غیرقانونی بودن آن نیز تاثیری در کاهش سقط جنین عمدی نداشته است. گرچه قانونی شدن سقط عمد میتواند جلوی مرگ و میر ناشی از آن را بگیرد اما به هر حال این عمل به خودی خود عوارض بسیاری دارد که به برخی از آنها اشاره میکنیم.

سقط عمدی جنین باعث آسیب های روانی میشود. بلافاصله بعد از سقط، فرد احساس میکند از بار و فشار مسئولیتی بزرگ رها شده، اما اینطور نیست. این چنین افرادی در ابتدا دچار وضعیتی میشوند که در پزشکی اصطلاحاً به آن انکار می گویند.

این حالت در برخی کوتاه و در برخی برای طولانی مدت ادامه دارد و گاهی حتی پس از گذشت ۱۰ سال همچنان ادامه می یابد. اکثر بانوان معمولاً برای فرار از درد عاطفی و مجازات خود تصمیم میگیرند خود را به فعالیتی سرگرم کنند و برای رهایی از احساس گناه، شرم و اضطراب، اقدامهای نیکوکارانه و خیرانه انجام میدهند، اما گاهی به نوشیدن الکل یا کشیدن مواد مخدر یا جدایی از همسر منجر میشود.

سوگ و افسردگی از مهمترین واکنش های روحی و روانی مادران به سقط جنین است. سوگ پس از سقط جنین حتی میتواند به اندازه سوگ از دست دادن یکی از اعضای خانواده باشد.

چهل درصد زنان پس از سقط جنین دچار نشانه هایی مانند «غم و اندوه»، «اختلال خواب»، «تمایل به صحبت راجع به احساس فقدان» یا «شتیاق به داشتن فرزند از دست رفته» میشوند. احساس گناه و سرزنش خود نیز میتواند در مادر ایجاد شود. همچنین امکان دارد فرد پس از سقط جنین دچار علائمی مانند افسردگی و اضطراب شود.

خانمی که سقط جنین میکند به دو دلیل مستعد افسردگی میشود: یکی تغییرات هورمونی که او را درگیر افسردگی و اضطراب بعد از زایمان میکند و دیگری از دست دادن جنینی که به او فکر میکرد است.

این فشارهای عصبی زمانی که سقط های مکرر، بسیار زیاد خواهد شد و سلامت روانی خانم را به شدت تهدید خواهد کرد.

از دیگر عوارض روانی بعد از سقط میتوان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. مرور تکراری خاطرات مربوط به سقط جنین
۲. خواب های تکراری در مورد سقط جنین
۳. گرفتار احساساتی نظیر احساسات آغاز روند سقط شدن
۴. کاهش میزان پاسخگویی یا تعهد نسبت به اطرافیان و خانواده
۵. احساس بیگانه بودن و جدایی از دیگران

۶. افسردگی خلقی
۷. افزایش تحریک پذیری و خصومت در برابر دیگران

۸. کاهش تمرکز

۹. احساس گناه از زنده بودن

۱۰. احساس افسردگی، خشم، اضطراب و دردهای عصبی

در صورت تشدید عوارض روانی، ممکن است فرد به خودکشی دست زده یا مرتباً دچار فلش بک به آغاز روند سقط شود. گاهی نیز فرد معتاد به الکل یا سوء مصرف مواد مخدر میشود یا اختلال عملکرد جنسی پیدا میکند. کمبود خواب و اختلالات غذاخوردن نیز از دیگر عوارض مربوط به سقط جنین است.

متأسفانه احتمال خودکشی مادرانی که به صورت عمدی تجربه سقط جنین دارند بیش از سایرین است. این مسئله به عذاب وجدان ناشی از این اقدام باز میگردد، به آرامش رسیدن این افراد در چنین شرایطی بسیار سخت است.

دلایل مخالفان سقط جنین:

مخالفان سقط جنین در جهت حفظ و حمایت از حقوق زنان مخالفت های گسترده ای با قانونی شدن سقط جنین به عمل آورده اند. آن ها با دلایل علمی اثبات کرده اند که برخلاف ادعای موافقان، سقط جنین عوارض چندری را در برداشته است، از قبیل: سقط ناکامل، خونریزی، عفونت، افسردگی، خودکشی، کودکانی، خشونت، اعتیاد به مواد مخدر و الکل، اختلال در روابط اجتماعی، خانوادگی و ناشویی و نظایر آن.

اختلالات روانی از دید مخالفان سقط جنین:

محققینی که در خصوص واکنش های بعد از سقط جنین مطالعه نموده اند، تنها بر یک اثر مثبت سقط جنین اشاره کرده اند: خلاصی.

این خلاص شدن قابل درک است، به ویژه در سایه این واقعیت که اکثریت زنانی که به سقط جنین روی می آورند، تحت فشار شدیدی برای «فائق آمدن بر مسأله خود» هستند. اما این احساس خلاصی غالباً با احساسات روانی منفی دیگری نیز همراه است. در چنین موقعیت هایی، زنان مثل سربازانی که از صدای انفجار شوکه میشوند، قادر نیستند احساسات خودشان را بیان کنند یا حتی آنها را احساس نمایند.

مطالعاتی که در چند هفته اول بعد از سقط جنین انجام گرفته نشان می دهد که ۵۰ درصد از آنها احساسات منفی از خود گزارش کرده اند و بیش از ۱۰ درصد از «عوارض روانی جدی» رنج برده اند.

۳۰ تا ۵۰ درصد از این افراد، از اختلال در عملکردهای جنسی خود در کوتاه مدت و هم بلندمدت سخن به میان آورده اند. این مشکلات شامل عدم رضایت از آمیزش جنسی، دردهای فزاینده، تنفر از جنسیت یا مردان به طور کلی و روی آوری به یک سبک زندگی، از نوع بی بند وباری جنسی می شود.

از دیگر عوارض روحی میتوان به ملامت کردن خود، افسردگی، پسرفت اجتماعی، سقوط، عقده و وسواس مرتبط با حاملگی مجدد و ازدواجهای شتاب زده اشاره کرد.

همچنین بیش از ۳۳ درصد این زنان به ویار شدید برای حاملگی مجدد، برای جبران حاملگی از دست رفته دچار میشوند. متأسفانه زمانی که سعی در جبران این نوع حاملگی دارند، دوباره به همان احساسات که منجر به سقط جنین اول آنها شده بود، دچار می شوند.

اطلاعات موجود نشان میدهد که به طور متوسط یک دوره ۵ تا ۱۰ ساله طول می کشد تا احساسات زنی که به واسطه سقط جنین آسیب دیده است، خود را نشان دهند. در طی این دوره، زنان ممکن است مدتهای مدیدی از موقعیتهای، رخدادها یا کسانی که مرتبط با سقط جنین بودند، اجتناب ورزند و حتی این احتمال نیز وجود دارد که این زنان خیلی شدیداً از سقط جنین خود دفاع نمایند تا بدین وسیله دیگران و خود را متقاعد نمایند که انتخاب درستی را انجام داده اند و از نتیجه راضی هستند، در حالی که واقعیت امر این است که آنها از رسیدن به حالتی واقعی از «کفایت تصمیم گیری شان در خصوص سقط جنین» باز مانده اند.

احساسات سرکوب شده از هر نوع میتواند به مشکلات روانی و رفتاری در دیگر حوزه های زندگی اجتماعی نیز منجر شود. تعداد روزافزونی از مشاوران گزارش میکنند که «اضطراب» غیرقابل تشخیص بعد از سقط جنین، عامل اصلی بیماری در بیماران زن آنها است؛ اگرچه بیمارانشان به خاطر درمان مسائلی به ظاهر غیرمرتبط به آنها مراجعه کرده باشند. همچنین گزارش شده است، زنانی که خود را به نوعی با تجربه سقط جنین راضی کرده اند، در دهه های بعد از شروع یائسگی یا بعد از اینکه جوانترین فرزندشان خانه را ترک مینماید، دچار بحران میشوند. تحقیقات بیشمار دیگری هم نشان میدهد که بحران های بعد از سقط جنین، اغلب با هر سالگرد سقط یا موعودی زودتر از آن تسریع می شوند.

برحسب پژوهشی که از مشاوره های بعد از سقط جنین صورت پذیرفته، صدگونه واکنش های عمده منفی گزارش شده است. شایعترین این واکنشها عبارتند از: افسردگی، عدم اعتماد به نفس، رفتار مخرب خود، اختلالات خواب، از دست رفتن حافظه، اختلالات جنسی، مسائل مزمن در ارتباط با روابط اجتماعی، اضطراب، گناه و پشیمانی، اندوه، تمایل فزاینده به خشونت، گریه و زاری مزمن، مشکل عدم تمرکز، عدم علاقه به افراد و فعالیتهای جذاب قبلی و ایجاد مشکل در ارتباط با بچه های بعدی.

علائمی که هر زنی ممکن است هنگام افسردگی پس از سقط تجربه کند، عبارتند از: افکار ناامیدانه، کم اشتها یا پراشتهایی، حوصله نداشتن، گوشه نشینی، اشک ریختن، سرزنشگری می باشد. برحسب پژوهشی اضطراب و افسردگی را که این زنان بعد از سقط جنین به آن دچار می شوند، «سندروم بعد از سقط» می نامند.

از دیگر پیامدهای سقط جنین، روی آوری به مواد مخدر و الکل است. تحقیقات نشان می دهد که احتمال استفاده از مواد مخدر و الکل، به عنوان ابزاری برای بیان کردن احساسات منفی بعد از سقط در زنانی که چنین عملی کرده اند، بیشتر از سایر زنان است. این امر به نوبه خود به عملکرد آنها در محل کار و توانایی شان برای وارد شدن به روابط معنادار تأثیر می گذارد.

از دیگر موارد می توان به خودکشی یا تفکر در مورد آن در میان زنانی که سقط جنین کرده اند، اشاره کرد. براساس مطالعه ای احتمال خودکشی زنانی که سقط کرده اند، شش بار بیشتر از زنان معمولی است. برخی شواهد نیز وجود دارد که نشان می دهد برخی زنان به دلیل «تنیبه خود» یا تلاشی برای «مقاوم کردن» خود در قبال احساسات منفی ناشی از اولین سقطشان به سقط مجدد روی می آورند. برخی دیگر برای گریز از این احساسات به خودکشی روی می آورند.

زنانی که به سقط جنین اقدام می کنند، احتمال زیادی وجود دارد که به کمک های رفاهی نیاز پیدا کنند. این زنان از برقراری روابط دایمی با شریک مرد خود دچار مشکل میشوند. احتمال بیشتری دارد که از دواج نکنند، طلاق بگیرند و روابط ناموفقی داشته باشند. این عدم توانایی برای ایجاد یک «خانواده هسته ای» به کاهش درآمد خانواده و افزایش نیاز آنها به کمکهای عمومی رازیدتر میکند.

بنابراین، همان طور که دکتر ترزا بورک^۱، متخصص روان درمانی در کتاب خودش تحت عنوان «اندوه ممنوع»^۲ می نویسد: «سقط جنین با سه مسأله مهم در ارتباط با خودپنداره یک زن مواجه است. مسائل جنسی، مسائل اخلاقی و هویت مادرانه وی.» زنی که سقط جنین میکند، هم در مسائل زناشویی دچار آسیب های جدی میشود و هم با این عمل خویش اخلاق را زیر پا له میکند، زیرا موجب قطع حیات از شخص دیگری شده است؛ علاوه بر آن هویت مادرانه خویش را هم زیر سؤال میبرد؛ زیرا هم موجب مرگ فرزند خویش شده است و هم بر اثر اختلالات روانی ناشی از سقط جنین، بر فرزندان دیگرش نیز آسیب می رساند. بنابراین در سایه شواهد تجربی اثبات میگردد که سقط جنین نه تنها به توانبخشی زنان منجر نمیشود و زنان را غنی تر، شادتر و موفقتر نمی گرداند بلکه به طور عمده در جهت عکس اهداف متقابل عمل میکند. با توجه به این همه شواهد موجود، در ضرر و زیانهای ناشی از سقط جنین این امر هنوز به عنوان «حق زن» مورد دفاع است.

سقط جنین زنان را آزاد نمی سازد بلکه آنها را به شیوه های جدید، تحت بردگی درمی آورد. سقط جنین نه تنها به بهبود وضع اقتصادی زن کمک نمیکنند و ممکن است به فقر بیشتر هم منجر شود.

معرفی کتاب:

در انتهای این بخش برای مطالعه بیشتر علاقمندان به معرفی کتابی در این زمینه می پردازیم. کتاب: سقط جنین (بررسی علل و روانی و آسیب های پس از آن) به تالیف سیده علیا عمادیان، معظم رحیمی اسکی، به بررسی جنبه های روانشناسی سقط جنین و بهداشت روانی در زنانی که آن را تجربه میکنند، می پردازد. مؤلف در این کتاب سعی دارد به متخصصان علوم پزشکی به خصوص متخصصان زنان و زایمان و مامایی در زمینه اهمیت روحیه زنان مستعد سقط جنین رهنمودها و پیشنهادات مفیدی ارائه دهد. همچنین در تلاش است به روانشناسان و روانپزشکان نیز در زمینه نقش افسردگی، استرس و حمایت اجتماعی در میزان سقط جنین و نیز تفاوت این متغیرها در زنان با زایمان موفق و زنان یا سقط جنین، اطلاعات لازم را ارائه کند

فصل چهارم

مسائل قانونی و شرعی سقط جنین

آشنایی با مسائل شرعی سقط جنین در ادیان الهی و
آشنایی با مواد قانون در این رابطه

سقوط جنین از نظر ادیان الهی

مسیحیت

در میان مسائل اخلاقی مجموعه عهد جدید، هیچ ذکر صریحی از سقط جنین به میان نیامده است. با این همه، به اعتقاد کلیسای کاتولیک رم، جنین از لحظه انعقاد نطفه، انسانی کامل است و حق حیات دارد؛ از این رو، این کلیسا از آغاز پیدایش جنین، هرگونه اقدام به سقط جنین را نكوهش کرده است. در دیدگاه^۱، جنین آمده است: «کودک را با سقط کردن نکش و باعث هلاکت نوزاد نیز نشو» در یکی دیگر از اسناد مسیحی، سقط جنین از «گناهان نفرت انگیز شمرده شده است. کلیسای کاتولیک در قرن نوزدهم رسماً اعلام کرد که جنین در هر مرحله ای که باشد، سقط آن نارواست و ساقط کننده جنین به مجازات شرعی طرد محکوم میشود. یکی از مهمترین اشکالاتی که به این عقیده کلیسای کاتولیک وارد شده این است که جنین ممکن است زندگی مادر را در خطر مرگ قرار دهد؛ اما مطابق آموزه فوق حتی در اینجانب نیز نمی توان اقدام به سقط کرد.

یهودیت

در دومین منبع مهم شریعت یهود، یعنی تلمود، از سقط جنین عمدی سخن به میان آمده است. در این گنجینه شریعت یهود گرچه سقط جنین عمدی ممنوع دانسته شده اما برای ساقط کننده آن مجازات قصاص تجویز نشده است. به رغم ممنوعیت سقط جنین در تلمود، در مباحث حقوقی این کتاب در مواردی اسقاط جنین روا شمرده شده است. در برخی از منابع یهودی آمده است که اگر سقط جنین برای درمان مادر لازم باشد انجام آن مجاز است و این حکم حتی شامل مواردی نیز میشود که جنین خود منشاء مستقیم بیماری مادر نباشد و خطر مرگ مادر را تهدید نکند. از مباحث بحث انگیز در حقوق یهودی درباره جواز یا عدم جواز سقط جنین، آنجاست که زن از زنا باردار شده باشد. بسیاری از عالمان یهودی بر این عقیده اند که زن شوهرداری که از راه زنا باردار شده میتواند جنین خود را سقط کند؛ اما اگر دختر بی شوهری این گونه باردار شود اسقاط جنین وی روا نیست؛ در مورد خطر معلولیت کودک، بیشتر حقوق دانان یهودی می گویند حتی در این صورت نیز نمی توان جنین را سقط کرد.

اسلام، تشیع

از نظر فقهای شیعه، سقط جنین از روی عمد، حرام است. در این حکم، اختلافی میان فقها نیست. در حرام بودن سقط جنین، بین این که جنین از راه مشروع و یا از راه نامشروع ایجاد شده باشد، فرقی نیست. همچنین بنا به اجماع فقها در حرمت سقط جنین، فرقی میان مراحل مختلف جنین نیست. نطفه از لحظه انعقاد آن حرمت دارد و مجرد رغبت نداشتن به فرزند نمی تواند مجوز سقط جنین باشد؛ چرا که تکوین انسان از زمان استقرار نطفه در رحم آغاز می شود.

۱ یا دیدگاه قدیمی ترین دستورالعمل موجود در مورد انضباط کلیسایی است که برای مسیحیان نوکیش نگارش شده است.

سقط جنین، خواه قبل از دمیدن روح در جنین باشد یا بعد از آن و خواه با رضایت والدین باشد یا بدون رضایت آنها، در همه این حالات حرام است. بنابراین حکم تکلیفی سقط (حرمت) در مراحل مختلف جنینی یکسان است. البته از لحاظ حکم وضعی (دیه و کفاره) در مراحل مختلف جنینی، تفاوت وجود دارد.

کفاره، جریمه‌ای است که در ازای انجام برخی کارهای حرام یا ترک بعضی واجبات باید انجام داد. از جمله کارهایی که کفاره دارد، قتل نفس است، از نظر فقها کفاره سقط جنین همان کفاره قتل نفس می‌باشد.

در قتل مسلمان، علاوه بر اینکه قاتل محکوم به قصاص یا دیه می‌گردد، کفاره نیز واجب می‌گردد، البته اگر قاتل به عمد مرتکب قتل شده باشد، کفاره جمع (آزاد کردن اسیر، روزه دو ماه پی در پی، و اطعام شصت مسکین) بر او واجب می‌شود و اگر قتل به صورت خطا صورت پذیرفته باشد، کفاره مرتب (آزاد کردن اسیر و اگر امکان نداشت، شصت روز روزه و اگر میسر نبود اطعام شصت مسکین) این حکم مسلم است و در بین فقها نسبت به آن اختلافی دیده نشده است اعم از اینکه مقتول مرد باشد یا زن، صغیر باشد یا کبیر. همچنین دیه سقط جنین به تناسب مراحل مختلف جنین به شرح زیر تعیین می‌شود:

ردیف	وضعیت جنین	جنسیت	مقدار دیه / گرم جلائی ۱۸ عیار
1	روح در او دمیده شده باشد (هفته ۱۶)	پسر	۱۰۰۰ دینار / ۳۷۵ گرم
		دختر	۵۰۰ دینار / ۱۳۷ گرم
2	خلقتش تمام و گوشتش رویده باشد (هفته ۱۲)	پسر و دختر	۱۰۰ دینار / ۳۷ گرم
3	لستخوان بندی اش کامل ولی گوشت نرویده باشد (هفته ۸)	پسر و دختر	۸۰ دینار / ۲۲ گرم
4	به شکل مضغه باشد (هفته ۷)	پسر و دختر	۶۰ دینار / ۱۶ گرم
5	به شکل علقه باشد (هفته ۳)	پسر و دختر	۴۰ دینار / ۱۱ گرم
6	نطفه در رحم مستقر شده باشد (هفته اول)	-	۲۰ دینار / ۵ گرم

باید به این نکته توجه کرد، دیه بر عهده‌ی مباشر سقط می‌باشد. اگر دکتر مستقیماً سقط را انجام دهد، دیه بر عهده‌ی اوست و اگر پرستار تزریق نماید، به عهده‌ی اوست و اگر مادر دارو را خورده بر عهده‌ی مادر می‌باشد و در همه‌ی موارد، دیه باید به ورثه‌ی طفل پرداخت شود که در موارد اول و دوم، پدر و مادر و در مورد سوم، پدر است که اگر ایشان عفو نمایند، ساقط می‌شود؛ هر چند گناه آنکه قتل نفس یا مشابه آن انجام داده باشد ثابت است و کفاره بر کسی که عمل سقط را انجام داده واجب است و از آنجا که تجاوز به حدود الهی و ارتکاب گناه بسیار بزرگی است که حتی با بخشش ورثه طفل ساقط نمی‌شود.

۲. لعنت فرشتگان: کسی که لقمه حرام میخورد مورد لعن فرشتگان قرار میگیرد. رسول خدا (صلی الله علیه و اله وسلم) فرمودند: هرگاه لقمه‌های حرام در شکم بندهای از بندگان خدا قرار گیرد، تمام فرشتگان زمین و آسمان او را لعنت میکنند.^۱

۳. عدم قبولی اعمال خیر: عده‌ای از مردم کارهای خیر میکنند ولی به دلیل آنکه حرام در زندگی آنان راه یافته این کارهای خیر بی ارزش خواهد بود و هیچ تاثیری در زندگی دنیوی و اخروی آنان نخواهد گذاشت. رسول خدا (صلی الله علیه و اله وسلم) در این باره فرمودند: کسی که کسبش حرام است خداوند هیچ کار خیری را از او نمیپذیرد، چه آن کار، صدقه باشد، چه آزاد کردن بنده، حج باشد یا عمره و خداوند متعال به عوض پاداش این کارها، گناه برای او ثبت میکند و آنچه پس از مرگش باقی میماند، توشه دوزخ او خواهد بود.^۲

امام باقر (علیه السلام) فرمود: کسب در آمد از چهار منبع؛ موجب میشود که چهار عمل نیک از انسان پذیرفته نشود: کسب در آمد از راه فریبکاری، رباخواری، خیانت و سرقت سبب میشود که اعمال نیک انسان همچون زکات، صدقه و احسان، حج و عمره اش پذیرفته نشود؛ امام (علیه السلام) در سخن دیگری فرمودند: چون کسی مال حرامی به دست آورد، نه حج او قبول میشود، نه عمره او و نه صله رحم او، حتی مال حرام نکاح را هم تباه کرده و خانواده‌ها را متلاشی میکند.^۴

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و اله وسلم) فرمودند: خدا را فرشته‌ای است که هر شب بر بیت المقدس بانگ بر میدارد که: هر کس حرام بخورد، خدا نه نماز نافله او را میپذیرد نه نماز واجب را.^۵

پیامبر در سخن دیگری عبادت را با لقمه ناپاک بی ثمر دانسته و میفرماید: عبادت با خوردن حرام، همچون بنا کردن ساختمان بر روی ریگ یا آب است که هر لحظه ممکن است نابود شود. همچنین آن بزرگوار فرمودند: هر کس مالی حرام کسب کند، خدا نه صدقه او را میپذیرد و نه بنده آزاد کردن و نه حج گزاردن و نه عمره گزاردن او را، و به اندازه پاداش این اعمال برای او گناهانی سنگین مینویسد؛ و آنچه از وی پس از مرگش بر جای بماند، توشه راه جهنم او خواهد بود و هر کس بر حرام دست یابد و از ترس خدا آن را رها کند، خداوند او را مورد دوستی و رحمت قرار میدهد و دستور میدهد تا او را به بهشت ببرند.^۷

۱ الدعوات، ص ۵۲؛ و نیز نگاه کنید: مکارم الاخلاق، طبرسی، قم، چهارم، ۱۴۱۲ ق، ص ۱۵۰؛ بشارة المصطفی، عمادالدین طبری، چاپ کتابخانه حیدریه، نجف، شرف، ۱۳۸۳ ق، ص ۲۸

۲ ثواب الاعمال، ص ۲۸۲؛ و نیز نگاه کنید: عوالی اللالی، ابن فهد حلی، دار الکتاب الاسلامی، اول، ۱۴۰۷ ق، ج ۱، ص ۳۶۵

۳ وسائل الشیعة، ج ۱۱، ص ۱۴۵

۴ بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۱۱

۵ عده الناعی، ج ۱۵۳، ص ۱۵۲

۶ بحار الانوار، ج ۸۱، ص ۲۵۸

۷ وسائل الشیعة، ج ۱۱، ص ۱۴۵

امام علی (علیه السلام) به کمیل میفرماید: ای کمیل مهم آن نیست که فقط نماز بگزازی و روزه گیری و صدقه دهی، مهم آن است که نماز با دلی پاک و کرداری خدا پسندانه و خشوعی درست همراه باشد و بنگری که در چه مکان و لباسی نماز میگزازی و بر چه زمین و سجده گاهی پیشانی میگزازی که اگر از راه درست و حلالش نباشد پذیرفته نیست.^۱

۴. عدم قبولی نماز: حرامخواری اثری دارد که از جمله آنها عدم قبولی عباداتی چون نماز و روزه است؛ خداوند به صراحت بیان میکند که فقط عبادات متقین مورد قبول است.^۲ پس کسی که حرامخواری میکند و بی تقوایی دارد، عبادتش هرچند زیاد و طولانی باشد هیچ تاثیری نخواهد داشت. چنین شخصی همانند ریاکاری است که آب پاک و شربتی شیرین و غسل صفایی را با خون و دیگر آلودگیها مخلوط کند و در حجم بسیار به کسی پیشکش کند که قابل استفاده نخواهد بود.

رسول خدا درباره عدم قبولی نماز حرامخوار فرمودند: نماز کسی که لقمه اش حرام است تا چهل روز از ارزش چندانی برخوردار نیست و تا چهل روز دعای او مستجاب نمیشود و هر مقدار از بدن که پرورش یافته لقمه حرام باشد سزاوار آتش و سوختن است.^۳ البته این به آن معنی نیست که نماز و عبادات از او ساقط میشود و عباداتش صحیح نیست بلکه باید به وظیفه اش عمل کند اما اعمالش مقبول نخواهد بود.

۵. عدم اجابت دعا: از دیگر آثار حرامخواری این است که دعای چنین شخصی از سوی خداوند اجابت نمیشود. در حدیثی قدسی آمده است که خداوند متعال میفرماید: بنده من! تو دعا کن، من اجابت میکنم بدان که تمام دعاها به پیشگاه اجابت من میرسد، مگر دعای کسی که مال حرام میخورد.^۴

شخصی به محضر رسول خدا شرفیاب شد. به آن حضرت عرض کرد که دوست دارم دعایم مستجاب شود، چه کنم؟ پیامبر خدا به او فرمودند: لقمه‌هایت را پاک کن تا مبادا به حرامی آلوده باشی و مراقب باش هیچ حرامی را مصرف نکنی.

۶. نسل های ناپاک: آثار لقمه در نسلهای آدمی ظهور و بروز میکند و اینگونه نیست که پس از مدتی تمام شود. اگر از این لقمه نطفه ای بسته شود این بچه جز گناه و بدکاری و پلید اندیشی کاری نخواهد کرد. امام صادق (علیه السلام) می فرماید: آثار کسب حرام در نسل آدمی آشکار می شود.^۵

۱ بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۴۱۷

۲ سوره مائده، آیه ۲۷

۳ بحارالانوار، ج ۶۳، ص ۴۱۳

۴ بحارالانوار، ج ۶۳، ص ۳۱۴، عده الناعی ص ۹۳۱

۵ فروع کافی، ج ۱، ص ۲۴۳؛ وسائل الشیعه، حر عاملی، موسسه آل البیت قم، اول، ۱۴۰۹، ج ۱۷، ص ۸۲

۷. عدم شفاعت: از دیگر آثار لقمه ناپاک و حرامخواری این است که آدمی به شفاعت پیامبر و دیگر شفیعان نخواهد رسید. ابی العباس مکبر روایت میکند که، در محضر امام باقر (علیه السلام) شرفیاب بودم که مردی به نام ابو ایمن حضور آن حضرت رسید و گفت: ای اباجعفر! مردم مغرور شده و مدعی هستند که برای امت، شفاعت پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و اله وسلم) کافی است. حضرت سخت متغیر شد، به طوری که آثار غضب از چهره مبارکش هویدا گشت و فرمود: وای بر تو ای ابا ایمن! چگونه این مردم فکر میکنند که اگر ا مرتکب هر منکری شده و امیال خود را انجام دهند و هر لقمه حرامی را خورده و دست درازی به اموال و نوامیس دیگران بکنند، ایا میتوانند چشم به شفاعت پیغمبر داشته باشند؟

۸. عذاب الهی: در آیات و روایات از دیگر آثاری که برای حرامخواری بیان شده، عذاب های الهی در دنیا و آخرت است.^۲
اهل تسنن:

نظرات چهار گانه اهل سنت درباره اسقاط جنین، بر پایه ی این دو امر شکل گرفته است:

۱. از نگاه فقهای اهل سنت در متون دینی، متنی وجود ندارد که در بردارنده ی بیان حکم اسقاط عمدی جنین باشد و تنها چیزی که در این باره تحت شرایطی میتوان به آن استناد جست، عموم آیه قرآن کریم است که مربوط به قتل نفس است:

«وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مَتَعْمِدًا فِجْزَاءُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعْنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا»^۳ و هر کس انسان مؤمنی را از روی عمد به قتل برساند، سزای او جهنم است، و آنجا همیشه خواهد بود و خشم و لعنت خدا بر او باد و خداوند برای او عذاب بزرگی را فراهم کرده است.

و همینطور آیه دیگری وجود دارد که گاهی به آن استناد می جویند:
«وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ...»^۴ نکشید نفسی را که خداوند قتل او را حرام کرده است، مگر به حق...

همانطور که از دو آیه شریف به دست می آید، خداوند قتل نفس را حرام گردانیده است و طبق آیه دوم، مگر در موردی که، قتل نفس براساس حق باشد.

در سنت پیامبر (صلی الله علیه و اله وسلم) نیز از دیدگاه فقهای اهل سنت تنها پاره ای روایت ها وجود دارد که ایشان درباره اسقاط جنین حکم به وجود «غَرَّة»^۵ کرده اند و چیزی بیش از این وجود ندارد.

و بر همین اساس اختلاف آراییی که در مذاهب چهار گانه فقهی دیده میشود، بدین لحاظ است که متن خاصی در این باره وجود ندارد، لذا هر یک به گونه ای حکم داده اند.

۱ تفسیر جامع، سید محمد ابراهیم پروچردی، انتشارات صدر، تهران ۱۳۶۶ ش، ششم، ج ۵، ۴۱۳

۲ مکالم الاخلاق، ص ۴۶۸

۳ سوره نساء، آیه ۹۳

۴ سوره اسراء آیه ۳۳

۵ منظور از غَرَّة، عبد بیض یا ماله بیض است که به عنوان جریمه اسقاط جنین باید پرداخت شود.

۲. به طور کلی فقه‌های اهل سنت (مانند فقه‌های شیعه) دوره زندگی جنین را به دو مرحله پیش از دمیدن روح و پس از آن تقسیم مینمایند و دوران پیش از دمیده شدن روح را به سه مرحله نطفه، علقه و مضغه بخش بندی کرده اند. در این باره از آیات قرآن و همینطور سخنانی که از پیامبر (صلی الله علیه و اله وسلم) بازگو شده است متاثر گشته و احکام خود را در این باره بر پایه این تقسیم بندی استوار ساخته اند که هر دوره و مرحله حکم خاص خود را دارد. بر پایه آنچه گفته شد آرای فقه‌های اهل سنت در دو بخش حیات جنین پیش از دمیدن و همین طور پس از دمیدن روح بررسی میگردد و در این باره دیدگاه فقه‌های کهن و همینطور فقه‌های معاصر اهل سنت را در چهار مذهب فقهی مشهور آنان، یعنی حنفی، مالکی، شافعی و حنبلی مورد بررسی قرار میدهم:

۱. مرحله نطفه (چهل روز اول)، بیشتر فقه‌های مذهب حنفی، شافعی، حنبلی و همینطور بعضی از فقه‌های مالکی اسقاط در این مرحله را بدون شرط جایز می دانند و الباقی حرام می دانند.

۲. مرحله علقه (چهل روز دوم)، بیشتر فقه‌های حنفی، شافعی، حنبلی و همینطور ابن عقیل از فقه‌های حنبلی اسقاط در این مرحله را مباح میدانند ولی از دیدگاه همه ی فقه‌های مالکی و برخی فقه‌های حنفی و شافعی، این فعل حرام است.

۳. هیچ یک از فقه‌های مذاهب چهارگانه، اسقاط جنین پیش از چهار ماهگی را قتل نفس نمی دانند، از این روی ابن قدامه بر این باور است که جنین پیش از دمیده شدن روح همچون جمادات است بدین روی در صورت اسقاط پیش از چهار ماهگی، نه غسل نیاز دارد و نه نماز بر آن واجب است.

ظاهر سخنان همه فقه‌های گذشته این است که اثبات عمدی جنین پس از دمیده شدن روح اگرچه برای نجات جان مادر باشد، جایز نیست زیرا جنین در این مرحله دارای روح است و به آن نفس گفته میشود و مشمول آیه «وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ» میگردد ولی درباره اسقاط عمدی جنین پیش از دمیده شدن روح، با توجه به دیدگاه های متفاوتی که از مذاهب مشهور فقهی اهل سنت یاد گردید، اسقاط عمدی جنین، همگام تهدید جان مادر، نه تنها جایز، بلکه میتواند واجب باشد؛ زیرا در این هنگام جنین دارای نفس نیست و مشمول آیه یاد شده نمی گردد. از این رو، در تعارض میان زندگی موجود دارای نفس (مادر) و موجودی که فاقد نفس است (جنین)، برتری داده میشود.

از دیدگاه بیشتر فقه‌های معاصر اهل سنت، اسقاط عمدی جنین پیش از دمیده شدن روح و همگام تهدید جان مادر، نه تنها جایز، بلکه واجب است، زیرا در این هنگام، با توجه به مبنای «خف الضررین» نجات جان مادر، کمترین زبانی است که جامعه انسانی متحمل خواهد شد،

ولی در باره سقط پس از دمیده شدن روح، برخی فقهای معاصر اهل سنت، بر این باورند که بدون عذر معقول اقدام به آن جایز نیست اما برخی دیگر اقدام به آن را بدون عذر معقول نیز جایز میدانند.

به هر روی به نظر هر دو گروه، چنانچه ادامه بارداری جان مادر را تهدید کند، از آنجا که روشن ترین مصداق عذر معقول تحقق می یابد، اسقاط نه تنها جایز بلکه واجب خواهد بود.

قانون وسقط جنین:

امروزه سقط جنین در سطح جهان رو به افزایش است، به همین دلیل قانون گذاران کشورها سقط جنین را ممنوع و برای آن مجازات تعیین کرده اند. البته باید بدانیم موارد و مواقعی وجود دارد که جزء موارد قانونی سقط محسوب میشود، اما طبق قوانین کشور ما، سقط جنین از همان مراحل اولیه استقرار نطفه، قابل مجازات است.

طبق ماده ۳۰۶ قانون مجازات اسلامی، مصوب ۱۳۹۲ ش و مواد ۶۲۲، ۶۲۳ و ۶۲۴ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ ش، سقط جنین جرم محسوب شده و برای آن مجازاتهایی مانند دیه و تعزیر در نظر گرفته شده است.

در ماده ۷۱۸ قانون مجازات اسلامی عنوان شده، دیه باید توسط فرد خاطی پرداخت شود:

«هرگاه زنی جنین خود را، در هر مرحله ای که باشد، به عمد، شبه عمد یا خطا از بین ببرد، دیه جنین، حسب مورد توسط مرتکب یا عاقله او پرداخت میشود.»

در تبصره ماده ۷۱۸ آمده است که هرگاه جنینی که بقای آن برای مادر خطر جانی دارد به منظور حفظ نفس مادر سقط شود، دیه ثابت نمیشود.

همچنین در قانون مجازات اسلامی، ماده ۷۱۶، مقدار دیه جنین به تبعیت از حکم فقهی آن و با توجه به مراحل رشد جنین از طرف قانونگذار تعیین شده است و به ترتیب ذیل میباشد:

(۱) نطفه ای که در رحم مستقر شده است، دوصدم دیه کامل

(۲) علقه که در آن جنین به صورت خون بسته در می آید، چهارصدم دیه کامل

(۳) مضغه که در آن جنین به صورت توده گوشتی در می آید، شش صدم دیه کامل

(۴) عظام که در آن جنین به صورت استخوان درآمده لکن هنوز گوشت روییده نشده است، هشت صدم دیه کامل

(۵) جنینی که گوشت و استخوانبندی آن تمام شده ولی روح در آن دمیده نشده است یک دهم دیه کامل

(۶) دیه جنینی که روح در آن دمیده شده است اگر پسر باشد، دیه کامل و اگر دختر باشد نصف آن و اگر مشتبّه باشد، سه چهارم دیه کامل

بنابر قانون افرادی که در ارتکاب این جرم مساعدت یا مشارکت میکنند، اعم از پزشک، ماما و یا اشخاص عادی، قانونگذار آنها را شریک جرم دانسته و قابل مجازات هستند.

در ماده ۶۲۲ قانون مجازات اسلامی آمده است: هر کس عالماً عامداً به واسطه ی ضرب یا اذیت و آزار زن حامله، موجب سقط جنین وی شود علاوه بر پرداخت دیه یا قصاص حسب مورد به حبس از یک تا سه سال محکوم خواهد شد.

و ماده ۶۲۴، «اگر پزشک یا ماما یا داروفروش و اشخاصی که به عنوان طبابت یا ملامایی یا جراحی یا داروفروشی اقدام میکنند وسایل سقط جنین فراهم سازند و یا مباشرت به اسقاط جنین نمایند به حبس از دو تا پنج سال محکوم خواهند شد و حکم به پرداخت دیه مطابق مقررات مربوط صورت خواهد پذیرفت.»

بنابراین به صورت کلی سقط جنین (و همچنین مشارکت در سقط) از نظر قانون مجازات اسلامی کشور ایران جرم محسوب شده و برای آن مجازات در نظر گرفته شده است.

فصل پنجم اخلاق حرفه ای و دینی

هدف کلی: آشنایی با مسائل اخلاق حرفه ای و کدهای
اخلاقی مامایی و آشنایی با اخلاق دینی و جایگاه انسانی

اخلاق حرفه‌ای:

اخلاق حرفه‌ای از دیرباز موضوع مهمی است که با علوم پزشکی پیوندی ناگسستنی داشته است. پیشگامان ما در علوم پزشکی بنیانگذاران بزرگ عرصه اخلاق حرفه‌ای بوده‌اند.

کلمه اخلاق از کلمه‌ی **Ethics** در زبان یونانی گرفته شده است، که شامل رفتارها و عادت‌های انسانها می‌شود. اخلاق پایه‌های فلسفی قانون است و این دو (قانون و اخلاق) با هم وسایل تنظیم روابط افراد با یکدیگرند و چگونگی رفتار آنها با هم را ساماندهی می‌کنند.

پس اخلاق دقیقاً چیست و چگونه می‌تواند به پزشکان کمک نماید؟ بطور ساده، اخلاق مطالعه روی اخلاقیات (**Morality**) و اکنش‌های سیستماتیک و دقیق، آنالیز تصمیم‌گیری‌ها و رفتارهای اخلاقی در گذشته، حال و آینده است. اخلاقیات بعد از ارزیابی تصمیم‌گیری و رفتارهای انسانی هستند. زبان اخلاقیات، شامل اسامی چون حقوق، مسئولیت، فضائل و صفاتی چون خوب و بد (یا شر)، درست یا غلط، عادلانه یا ناعادلانه می‌باشد. بر اساس این تعاریف، اخلاق پزشکی (**Ethics**) مسئله‌ی دانستن است، در حالیکه اخلاق محض یا **Morality** مسئله‌ی عمل کردن است. علم اخلاق در حرفه‌های علوم پزشکی، اهمیت و نقش اساسی دارد. این علم که باید‌ها و نبایدهای اخلاق کارکنان در حوزه علوم پزشکی را به او گوشزد می‌کند و شیوه‌ی رفتار با بیماران و همکاران را به او می‌آموزد، از مهمترین بخش‌های علم پزشکی به‌شمار می‌رود.

یکی از رشته‌هایی که در حوزه سلامت فعالیت دارد حرفه‌ی مامایی می‌باشد که در جوامع مختلف با توجه به فرهنگ، مذهب، دامنه‌ی فعالیت این حرفه و مسائل خاص آن جامعه برای آن کدهای اخلاقی تعریف شده است. رعایت مسائل اخلاقی در شغل مامایی دارای حساسیت و جایگاه ویژه‌ای در جامعه است.

اخلاق حرفه‌ای در علوم پزشکی دارای چهار اصل اساسی است که تمام روابط و قانون‌های علوم پزشکی از آن تبعیت می‌کنند که به شرح زیر است:

۱. اصل خودمختاری و استقلال

۲. اصل سودرسانی

۳. اصل عدم ضرر رساندن

۴. اصل عدالت

در مطلب پیش رو برآنیم که در موضوع سقط، به بررسی چالش‌های اخلاقی، این چهار اصل اخلاق حرفه‌ای و کدهای تعریف شده اخلاق حرفه‌ای در شاخه مامایی بپردازیم، لذا ما در زمینه‌ی انجام وظایف خویش باید این مسائل اخلاقی و صفات پسندیده را با خود همراه کند تا بتواند وظیفه خود را به دور از خطا و اشتباه انجام دهد.

چالش‌های اخلاقی:

در سوگند نامه بقرط که به عنوان پدر علم پزشکی خوانده می‌شود، می‌خوانیم: «پرهیز غذایی را بر حسب توانایی و قضاوت خود به نفع بیماران تجویز خواهم کرد نه برای ضرر و زیان آنها و به خواهش اشخاص به هیچکس داروی کشنده نخواهم داد و مبتکر تلقین چنین فکری نخواهم بود. همچنین وسیله سقط جنین در اختیار هیچ یک از زنان نخواهم گذاشت. با پرهیزگاری و تقدس زندگی و حرفه خود را نجات خواهم داد.»

این سوگند نامه که در سده پنجم پیش از میلاد نوشته شده است گواه چالشی با سابقه طولانی پیرامون این موضوع است. از نظر اخلاقی مباحثی که پیرامون سقط مطرح میشوند در رابطه با حقوق زن و حقوق جنین هستند که در مورد حقوق زن و جنین هر دو مباحث بسیاری مطرح است. اینکه آیا جنین یک نفس انسانی به شمار میرود و به عنوان انسان حقوقی داشته باشد یا نه؟

سؤالاتی هستند که پاسخ به آنها جهت گیری اخلاقی سقط را کاملاً تغییر می‌دهد. بر اساس تعریف پزشکی از همان لحظه‌ی اول که دو سلول نطفه لقاح می‌یابند خلقت موجود زنده آغاز شده است و به آن رویان میگویند، وجدان میگوید کشتن انسان بی‌گناه غیر اخلاقی است. یکسری از مسائل اخلاقی دیگر که پیرامون این موضوع وجود دارد که موجب می‌شود در مورد مسئله‌ای مثل سقط هر کسی نتواند تصمیم گیرنده باشد این است که آیا علت انجام سقط فقط یک عامل موقتی است که متقاضی آن، تصمیم به سقط گرفته است یا اینکه زندگی، سلامت جسمی و روحی او در صورت ادامه‌ی بارداری به خطر میافتد، یا جنینی به دنیا خواهد آمد که سلامت کامل ندارد و به زحمت خواهد توانست به حیات خود ادامه دهد، همه از جمله مسائلی هستند که باید در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی به آنها توجه شود.

مسئله دیگر، احترام به حیات انسان است و رسالت پزشکی و جامعه پزشکی است که باید به آن توجه کرد، حتی در مورد اتانازی نیز بحثهای جنجالی و اخلاقی زیادی مطرح است که از بحث ما خارج است اما تمام پژوهشگران و صاحب نظران اخلاق حرفه‌ای بالاتفاق اتانازی ناآگاهانه و غیر داوطلبانه را غیر اخلاقی و ناپسند میدانند از این رومی‌توان به سقط جنینی جنین که باحیات یک انسان روبه‌رو هستیم نیز نگاه ساده‌ای داشت.

سقوط جنین و نظریات اخلاقی:

در باره مساله سقط جنین به صورت کلی دو دیدگاه وجود دارد:

۱. موافقان سقط جنین

۲. مخالفان سقط جنین

موافقان سقط جنین براساس یکی از نظریات زیر میتوانند سقط جنین را اخلاقاً مجاز شمارند:

۱. نظریه وظیفه گرایانه: بعضی از وظیفه گرایان ممکن است با تکیه بر اصل تعمیم پذیری استدلال کنند یک فرد در کنترل زندگی خویش آزاد است، پس حق دارد تصمیم بگیرد که آیا بچه دار شود یا خیر و اگر ناخواسته باردار شد، بدون توجه به این که چگونه حامله شده است، میتواند سقط جنین را انتخاب کند، به شرط این که بتواند به شکل غیرمتناقض اراده کند این تصمیم وی در حوزه مباحث اخلاقی به یک قانون عمومی تبدیل و نسبت به همه افراد به طور یکسان اجرا شود.

البته باید توجه داشت در نگاه کانتی این استدلال در صورتی صحیح است که برای جنین هیچ شأن و منزلتی قائل نباشیم، اما اگر جنین دست کم در بعضی از مراحل رشد خود دارای ارزش ذاتی و شأن اخلاقی باشد، آنگاه حق زن در بچه دار شدن با حق حیات جنین تعارض خواهد کرد و استدلال وظیفه گرایانه بر مجاز بودن سقط جنین کافی نخواهد بود.

۲. نظریه نتیجه گرایانه: ممکن است بعضی از سودگرایان با تکیه بر نتیجه گرایی استدلال کنند، اگر ادامه بارداری و زایمان نسبت به سقط جنین ناراحتی های بیشتری را در پی داشته باشد، سقط جنین مجاز و درست خواهد بود. براساس این معیار، کشتن یک انسان اساساً اشتباه نیست، ملاک بیشترین خیری است که این عمل میتواند برای افراد در پی داشته باشد.

در برابر این استدلال اگر کسی قائل شود که آزادی سقط جنین به عنوان یک خط مشی همگانی ممکن است نسبت به منع سقط جنین ناراحتی های بیشتری ایجاد کند، سقط جنین اخلاقاً روا نخواهد بود. به این ترتیب سنجش میزان نتایج و چیستی آنها و موازنه و ترجیح میان نتایج مرتبط بر هر یک از گزینه های فرارویکی از دشواری های این نظریه است.

مخالفان سقط جنین نیز با توسل به اصول ذیل میتوانند از نظر خویش دفاع کنند:

۱. قانون طبیعی: براساس این قانون، جنین یک انسان است و همچون انسانهای بالغ حقوقی دارد که از طبیعت ناشی شده است. از این رو سقط جنین از نظر اخلاقی حکم قتل را دارد، حتی اگر حاملگی حاصل تجاوز به عنف باشد، باز هم نمیتوان گناه را به گردن جنین انداخت و او را کشت.

۲. نظریه امر الهی: سقط جنین براساس متون دینی امری ناروا و خلاف اخلاق است. مخالفت با سقط جنین اگرچه قابل تبیین و مدلل است، اما دلیل اصلی و قاطع چنین حکمی همان فرمان الهی است.

بررسی سقط جنایی بر اساس اصول چهارگانه اخلاق پزشکی:

چهارچوب رایج در تحلیل اخلاق پزشکی روش بکارگیری «اصول ۴ گانه» است که توسط تام بیوچامپ و جیمز چیلدرس در کتابشان به نام «قوانین اصول اخلاق زیستی پزشکی» فرض مسلم دانسته شده است و این چهار اصل عبارتند از:

۱. احترام به خود مختاری و استقلال فردی

اصل خودمختاری حقوق افراد را برای انجام تصمیم گیری فردی تعیین میکند این مسئله در محترم شمردن تک تک افراد جامعه و امکان تصمیم گیری های آگاهانه در مورد موضوعات شخصی توسط خود این افراد برمی گردد.

در این مسئله چالشی که پیش روی ماست این است که آیا هدف درمان و مراقبت بهداشتی خوب انجام دادن کاری و سود بردن فردیست؟ و یا اینکه هدف درمان و مراقبت بهداشتی خوب انجام دادن کاری برای دیگران و نفع جمعیست؟ بنا به تعریف اصول اخلاقی یعنی تلاش برای پیدا کردن یک تعادل و موازنه سودبخش بین فعالیتهای افراد و تأثیر آن بر روی یک جمع گروهی، با توجه به اینکه جمعیت ایران رو به پیری است آیا سقط جنایی جنین های سالم برهم زننده این تعادل نیست؟

۲. سودرسانی

واژه سودرسانی به اقداماتی اشاره دارد که رفاه و آسایش دیگران را بهبود میبخشد. در چهارچوب پزشکی، این مفهوم به معنای انجام فعالیت هایی است که به نفع بیماران باشد. با این حال، در مورد این مسئله که انجام دادن چه نوع اقداماتی واقعاً به بیماران کمک میکند قطعیتی وجود ندارد و تعریف مشخصی ارائه نشده است.

۳. عدم ضرررسانی

مفهوم عدم ضرررسانی به معنای وارد نکردن آسیب و صدمه پیش از هر کاری یا اصطلاح لاتین آن به صورت *Primum non nocere* است.

درمورد مسئله مثل سقط جنایی ما با موارد مختلفی روبه رو هستیم که قضاوت در مورد سود رسانی به مراجعه کننده را مورد تردید قرار میدهد چون این سقطها به صورت غیرقانونی انجام میشود در بعضی موارد با عوارض جسمی همراه میشود. گاهی مادران دچار پشیمانی میشوند و حتی در بعضی موارد خانواده ها را دچار بحران و فروپاشی میکند، که این قبیل موارد خود نه تنها مانع سودرسانی که موجب ضرر رساندن و آسیب روحی و جسمی مادران میشود.

۴. عدالت

در اخلاق پزشکی برای تبیین عدالت، از سه واژه «Fairness, Equality, Equity» استفاده می شود که هر یک اشاره به رویکردی خاص به عدالت دارد. هرچند تمام بیماران باید از حداقل استاندارد خدمات برخوردار باشند، اما بیماران مشابه باید با استفاده از روش های یکسان

و بیماران غیر مشابه با روشهای غیر یکسان درمان شوند (Equality). از سوی دیگر، هر بیمار باید درمان متناسب با بیماری خود را دریافت کند. از این رواله دهندگان خدمات درمانی باید در خدمت رسانی خود به بیماران قضاوت حرفه ای داشته و بهترین خدمات را برای ارائه به بیمار تشخیص دهند (Equity).

همچنین، گرچه انصاف در توزیع منابع پزشکی و بهداشتی، امری ضروری است، اما منظور از آن دریافت سهم مساوی همه افراد از منابع نیست. بلکه انصاف آن است که افرادی که در شرایط و موقعیت مشابه قرار داشته و نیازهای برابر دارند، از مراقبت برابر هم برخوردار شوند (Fairness).

در دومین تعریف عدالت به این اشاره می کند که درمان را متناسب با بیمار که از قضاوت حرفه ای ما نشأت می گیرد انجام می دهیم موضوع مهم پیش روی این مسئله در سقط جنایی این است که قضاوت حرفه ای ما براساس چه موارد است آیا از قانون که مهمترین ادله ما برای انجام یک کار است سرچشمه می گیرد یا از احساسات فردی ما؟ در موارد بسیاری از ادله استناد شده برای انجام سقط، احساسات دخیل و حتی مهمترین دلیل هستند و همین مسئله نیز آنان را از نظر دیدگاه قانونی خارج ساخته است.

با توجه به تعدد وظایف ماماها و شرح وظایف ایشان کلمه **Ethics** یا علم اخلاق به صورت یکسری کدهای اخلاقی برای خدمات مامایی در بسیاری از کشورها، با توجه به فرهنگ و شرایط اجتماعی خود و همچنین ساختار ارائه خدمات سلامتی به صورت آیین و قوانین مدون تصویب شده اند.

سقط جنایی و کدهای اخلاقی تعریف شده برای ماما:

کدهای اخلاقی حرفه مامایی در ایران توسط اداره مامایی معاونت درمان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با همکاری مرکز تحقیقات بارداری ایمن دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی و با حمایت صندوق جمعیت سازمان ملل بر اساس مطالعه ای تطبیقی و کیفی تدوین شده است، تا موجب کاهش استرس دریافت کنندگان خدمات، مانند مادر و خانواده و افزایش رضایتمندی ایشان، بهبود کیفیت خدمات ارائه شده و در نهایت ارتقای سطح سلامت در جامعه شود. کد اخلاقی حرفه مامایی در ایران شامل:

- ۱) کدهای اخلاقی مامایی در انجام تعهدات حرفه ای
- ۲) در ارائه خدمات مامایی به مددجو و همراهان وی
- ۳) کدهای اخلاق مامایی در ارتباط با همکاران
- ۴) کدهای همکاران مامایی در ارتباط با خود
- ۵) کدهای اخلاق مامایی در آموزش و پرورش
- ۶) کدهای اخلاق مامایی در ارتباط با مدیریت

که به اختصار درباره ی کدهای مرتبط با سقط جنین به تعریف می پردازیم.

بخش اول، تعهدات حرفه‌ای:

از جمله بخش‌های مهم و اثرگذار در زمینه نگرش مددجویان به رشته مامایی و همچنین شالوده اصلی اخلاق حرفه‌ای مامایی است.

کد (۱-۳): در ارائه خدمات مامایی دارای وجدان کاری، از خود گذشتگی و مسئولیت پذیری باشد.

کد (۱-۴): مسئولیت‌های قانونی و اخلاقی حرفه خود را بشناسد تا در کیفیت ارائه خدمات خدشه‌ای وارد نشود.

کد (۱-۶): در ارائه خدمات اصول صداقت، انصاف و مهربانی را رعایت فرماید.

کد (۱-۹): در ارائه خدمات مامایی اصل عدم ضرر و برتری منافع مددجو را رعایت نماید.

کد (۱-۱۳): تصمیم‌گیری‌های خود را در محدوده قانونی، اخلاقی، شرعی و بر مبنای مطالعات و شواهد علمی اتخاذ نماید.

کد (۱-۲۱): دریافت و اجرای دستورات پزشکی را به صورت مکتوب انجام دهد.

نکته‌ای مهمی که هرگز نباید مورد غفلت واقع شود، صلاحیت و ارزشمندی رشته مامایی است که در کد (۱-۲۲) به آن این چنین اشاره شده است:

کد (۱-۲۲): مسئول حفظ صلاحیت حرفه‌ای خویش باشد، به نحوی که رفتار وی سبب خدشه دار شدن حرفه‌نگردد.

بخش دوم، ارائه خدمات به مددجو و همکاران:

کد (۲-۲۱): به صورت صریح همکاران را از اقدام‌های تهاجمی مثل سقط جنایی منع میکنند، در متن این کد آمده است: از انجام اقدامات تهاجمی بدون اندیکاسیون مامایی برای مددجو مانند گذاشتن آنژیوکت، انجام شیو، انما، القای لیبر و انجام اپیز بوتومی پرهیز نماید.

کد (۲-۲۶): در موارد مشاهده نقص حقوق مددجو به مسئول مربوطه گزارش دهد.

بخش سوم، ارتباط با همکاران:

در تعریف کد‌های مامایی از ماماها ی عزیز خواسته میشود حتی گام را فراتر گذاشته و در صورت مواجهه با این چنین اقداماتی آنان را گزارش کنند:

کد (۳-۷): در صورت مشاهده موارد عدم رعایت ایمنی، بی کفایتی، غیر اخلاقی یا غیر قانونی بودن خدمات، آنها را به مقامات مسئول گزارش نماید.

بخش چهارم، ارتباط با خود:

کد (۴-۱): به رشد معنوی و نهادینه کردن اصول اخلاقی در خود بکوشد.

کد (۴-۴): به حقوق و قوانین حرفه مامایی آگاه باشد و برای رفع چالش در این زمینه تلاش کند

بخش پنجم، آموزش و پرورش:

کد (۴-۵): کلیه ی حقوق مددجو و ملاحظات اخلاقی رعایت شود.

بخش ششم، حوزه مدیریت در مامایی :

کد (۶-۱): از وجود استاندارد در فرایند و ساختار ارائه خدمات مامایی در حوزه مدیریتی خود اطمینان حاصل نمایند.

کد (۶-۸): در جهت احقاق حقوق خدمات مامایی برای ماماها تلاش نمایند

معیارهای اخلاقی به اعضاء یک سازمان کمک می کنند تا نقش های خود را به روشنی و وضوح کاملی ایفاء نمایند. اخلاق منفصل از موضوعات مادی بوده و بعد معنوی طبقات مشاغل را که دارای اهداف و منافع مشترک هستند در بر می گیرد. در حقیقت اخلاق حرفه ای چیزی جز رعایت حقوق مردم در کسب و کار نیست و مهم ترین حق مردم احترام اصیل و نامشروط آنهاست به تعبیر فوکویاما: اگر افراد تنها بر گرایش نفع فردی (معقول) عمل کنند آن گاه چیزهای سرنوشت ساز دیگری چون تهور و سرزندگی از خودگذشتگی، نیکوکاری یا هرگونه فضایل دیگر را که به جامعه قابلیت زیست و بقاء و تکامل تاریخی می دهد در میان نخواهد بود.

لازم به ذکر است در این نوشتار تلاش ما برای جلوگیری از سقط های جنایی و غیرقانونی بوده (و نه راه حل درمانی که توسط پزشک تجویز میشود) و این قطعا تلاشی برای رعایت حق مردم و منفعت جمعی جامعه عزیزمان است امیدواریم جامعه قانون مدار و مسئولیت پذیر ماما نیز به رعایت بیش از پیش این اخلاقیات توجه کنند و با کمک یکدیگر قدم مثبت و بزرگی در کاهش آمار وسیع سقط های جنایی برداریم.

اخلاق دینی:

اخلاق تضمین کننده سعادت فردی و اجتماعی انسان است.

از مباحث بسیار مهم در جوامع بشری مسئله اخلاق بوده و هست و با آمدن پیامبر گرامی اسلام این نیاز فطری بشر مورد توجه ویژه قرار گرفته است همان طوری که انبیاء گذشته نیز متوجه این مطلب بوده اند، و خداوند متعال در قرآن شریف بنا به نیاز فطرت انسانی آیات بسیاری را اختصاص به بحث مهم اخلاق داده است.

نکته قابل توجه اینکه اگر اخلاق نباشد نه دین برای مردم مفهوم دارد و نه دنیای آنها سامان مییابد. زمانی انسان شایسته نام انسان است که دارای اخلاق انسانی باشد و در غیر آن صورت حیوان خطرناکی است که با استفاده از هوش سرشار انسانی همه چیز را ویران میکند و به آتش می کشد.

رویکرد اخلاق و باورهای دینی به مسئله سقط جنین از جنبه های مختلفی قابل بررسی است در این درسنامه تلاش شده است اهم توصیه های اخلاقی دین در قرآن و روایات پیرامون این مسئله بیان شود:

۱. ارزش و جایگاه انسان در نظام هستی
۲. مقام خلافت الهی انسان
۳. کرامت الهی بر انسان
۴. رزاقیت الهی
۵. توکل به ذات اقدس الهی
۶. حق حیات و مالکیت آن
۷. حرمت قتل نفس
۸. آگاهی از عواقب و فرجام ناگوار سقط جنین

۱. ارزش و جایگاه انسان در نظام هستی

هر موجودی در نظام امکانی، جایگاهی در هستی داشته و سهمی از آن دارد. انسان نیز، همانند دیگر موجودات در نظام هستی، سهمی دارد و رابطه هایی نیز بر اساس این جایگاه، نسبت به مبدأ و عالم بعد از آن برقرار میکند. قرآن کریم این رابطه ها را بیان نموده و جایگاه آنها را نسبت به انسان معرفی کرده است. از یک سو، معرفی رابطه انسان با خداوند در رابطه با خالقیت، رزاقیت و ربوبیت آن ذات باری است و از دیگر سو، بیان و آشنایی او با ساختار درونی که پیوند روح و بدن او است.

از منظر قرآن کریم، انسان در جهان هستی دارای موقعیت ممتاز و منحصر به فردی است که او را نسبت به دیگر موجودات ممتاز کرده است. اما باید توجه داشت که این امتیاز و برتری تنها از نوع استعداد و قابلیت های وجودی بوده و تا زمانی که از آن بهره بردای نشود، فضیلتی را به انسان نخواهد بخشید. با سقط جنین نه تنها والدین رابطه خود با خداوند را نسبت به خالقیت و ربوبیت و رزاقیت الهی برهم زده و جایگاه ویژه خود را در نظام هستی از دست میدهند بلکه اجازه بروز و شکوفایی استعدادها و قابلیت های وجودی یک نفس انسانی را نیز سلب کرده و چه بسا مانع عمدی و خودخواسته بسیاری برکات و مواهب الهی میشوند.

۲. مقام خلافت الهی انسان

از میان موجودات عالم، انسان تنها موجودی است که تاج کرامت خلافت و جانشینی خداوند بر سر او گذاشته شده است.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً / قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ / قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ (بقره آیه ۳۰)

و چون پروردگار تو به فرشتگان گفت: «من در زمین جانشینی خواهم گماشت»، گفتند: «آیا در آن کسی را می‌گماری که در آن فساد انگیزد، و خون‌ها بریزد؟ و حال آنکه ما با ستایش تو، تنزیه می‌کنیم و به تقدیست می‌پردازیم» فرمود: «من چیزی می‌دانم که شما نمی‌دانید.» امام خمینی در ملاک این شرافت می‌فرماید: انسانی که خداوند درباره او فرموده: «فَاذْ سَوْيْتَهُ وَ نَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوحِي» (حجر ۲۹) این یک موجود شریف و ورای جسم است. روح، مظهر الوهیت است و اگر این جنبه را انسان در خودش ببیند، طبیعتش را فراموش میکند. پس آنچه در آدم بوده که به آن جهت منسوب به خدا شده است، همان تشریف انسان است و ملائکه بر او سجد کردند و از آن جهت که منسوب خدا است، جلوه اظهر اوست. والدین باید توجه داشته باشند که با دست زدن به عمل غیر اخلاقی سقط جنین نه تنها جایگاه خلافت الهی خود را به خطر می‌اندازند بلکه این لطف بزرگ الهی را که فقط مشمول احاد بشری است از میوه دلشان نیز دریغ نکرده، روح بلند خود و فرزند آینده‌شان را که منسوب به حضرت حق است از مبدأ خود جدا می‌کنند.

۳. انسان و کرامت‌های الهی در نظام هستی

یکی از مباحثی که در انسان‌شناسی و جایگاه او در عالم مطرح است، مقام و جایگاه آدمی نسبت به سایر آفریدگان است. از مجموعه نظرهای انسان‌شناسی برمی‌آید که انسان برترین آفریدگان است و دست کم تا جایی که دانش بشری بدان رسیده است موجودی کاملتر از انسان، وجود ندارد.

قرآن کریم برای انسان مزیت قائل شده است و فرموده: «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ» (اسرا آیه ۷۰) از ظاهر آیه چنین فهمیده میشود که تمام فرزندان آدم، مورد تکریم الهی اند. انسان نسبت به دیگر موجودات دارای بهره و وجودی بیشتر است، از وجود و استعداد وجودی او بیشتر استفاده میشود و این موجود زمینه بهره‌برداری بیشتر در تمامی ابعاد زندگی اعم از اخلاقی و یادگیر شئونات زندگی را دارد. همچنین، از آیات قرآن کریم نسبت به کرامت‌های انسانی از دو نوع کرامت میتوان یاد کرد: یکی کرامت‌های تکوینی و دیگری کرامت‌های اخلاقی و افعال اختیاری.

با نظر به کرامت تمام فرزندان آدم در آیه فوق بدون قائل شدن به هیچ قید و شرطی هیچ دلیلی اعم از جنسیت جنین، ابتلا به بیماری‌های خاص یا لاعلاج، تعداد زیاد فرزندان (چرا که هر نفس انسانی منحصر به فرد و مورد آفرینش و کرامت ویژه‌ای است) و حتی نامشروع بودن آن مجوزی برای سقط جنین نبوده و دست زدن به این عمل ضمن از بین بردن کرامت تکوینی جنین که به اذن پروردگار عالم صورت گرفته است تباهی کرامت‌های اخلاقی والدین را نیز به دنبال دارد چرا که خداوند در قرآن کریم فرموده است: «إِنْ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقَاكُمْ وَ در آیاتی دیگر صریحاً بیان داشته که قتل فرزند از تقوا و ایمان دور است.

۴. رزاقیت الهی

رزاق کیست؟

رازق تمام مخلوقات اولاً و بالذات خداوند است چنانکه فرموده است: «إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ» (ذاریات ۵۶) و همچنین فرموده است: «وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ» (هود ۶): هیچ جنبه‌ای در زمین نیست مگر اینکه روزی او بر خداست. او قرارگاه و محل نقل و انتقالش را می‌داند؛ همه اینها در کتاب آشکاری ثبت است.»

در بسیاری دیگر از آیات قرآن و روایت اهل بیت (علیهم السلام) رزاق بودن خداوند مستقیم و غیر مستقیم مطرح شده است.

حال فکر به سقط جنین گاه‌زمانی سراغ انسان می‌آید، که خیال میکند، خوراک و هزینه‌های فرزندان به دوش او است، و هر چه فرزند بیشتر باشد، باید بار سنگین‌تری را به دوش بکشد، و از جایی حمایت نمیشود.

این تفکرات ناشی از نشناختن مالک اصلی جهان است، واقعیت این است که همه ما روزی خور سفره خداوند رزاق هستیم، و اوست که دوست دارد نسل بشر در روی زمین زیاد شود، و در پاسخ به کسانی که از درنداری مانع زیاد شدن فرزندان میشوند میفرماید: «وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ حَشِيَّةَ إِسْلَاقٍ تَحْنُ نُرْزِقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ» (اسرا ۳۱) و از بیم تنگدستی فرزندان خود را نکشید. ما میم که به آنها و شمار روزی می‌بخشیم.

حضرات اهل بیت علیهم السلام هم به صراحت درباره این دغدغه سخن گفته‌اند؛ بکرین صالح میگوید: در نامه‌های به امام موسی کاظم علیه السلام نوشتم: پنج سال است که از آمدن فرزند، جلوگیری میکنم؛ چرا که هم‌سرم از فرزنددار شدن، کراهت دارد و میگوید: «از آنجا که ما فقیر هستیم، تربیت فرزندان برای ما سخت خواهد بود»، ایشان در پاسخ نوشت: به دنبال فرزند باش که خداوند روزی فرزندان را میدهد. (الکافی ج ۶ ص ۳)

در فارسی ضرب المثلی داریم با این عنوان: «آنکه دندان دهد، نان دهد» آن که ما را خلق کرده روزیمان را هم میدهد، روزی بچه‌های ما را هم میدهد. توجه به این مسئله که رزق فقط شامل خوراک و پوشاک و مسکن و امثال آن نیست برای مادران جوانی که به بهانه عدم آمادگی جهت تربیت صحیح فرزند اقدام به سقط جنین میکنند خالی از لطف نیست.

هر چیزی که بشر از آن سود میبرد جزء رزاق الهی است لذا وجود انسان بودن، سلامتی، دین، علم، استعدادها و تربیت الهی و غیره همه جزء رزق محسوب میشوند و اگر والدین در راه آن تلاش کرده و برخداوند متعال توکل کنند خود او عهده دار تربیت و سلامت فرزندان شده و بدون حساب بر آنان روزی می‌دهد.

وَبَرَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا (طلاق آیه ۳) هر کس بر خدا توکل کند، خدا او را بس است؛ همانا خداوند به خواست خویش میرسد و برای هر چیزی اندازه ای قرار داده است. البته والدین نباید این امر را دست آویزی برای خود قرار بدهند و در تربیت فرزند کم کاری کنند

۵. توکل به ذات اقدس الهی

گاه بارداری ناخواسته به عنوان یک مشکل برای زندگی همسران مطرح است می‌خواهند این مشکل را از سر راه زندگی بر دارند در حالی که باید به خدای متعال توجه و اعتماد کنند که می‌فرماید: وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (بقره آیه ۲۱۶) چه بسا از چیزی ناخرسندید، در حالی که برای شما بهتر است و چه بسا چیزی را دوست دارید در حالی که برای شما بدی را به دنبال دارد خداوند میداند و شما آگاهی ندارید.

آری چه بسا جنین امروز، انسان بزرگ و با فضیلت سال‌های بعد باشد و اسباب بهشت و سعادت پدر و مادر خویش را فراهم سازد. زیرا دانش و آینده نگری انسان محدود است فقط خدای متعال از آینده باخبر است. فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا (نسا آیه ۱۹)

توجه به عواملی می‌تواند توکل والدین را در پذیرش فرزند افزایش دهد:

۱. باور به آگاهی خداوند از خیر و صلاح بنده
 ۲. باور به مهربانی و خیرخواهی خداوند برای بندگان
 ۳. باور به توانمندی و قدرت خدا
 ۴. باور به حمایت خداوند از بندگان در همه احوال
- رهاورد مهمی که توکل به خدا و دل قوی داشتن به یاری او برای والدین ایجاد می‌کند این است که آنها از نتیجه ای که خداوند برای امور خود و فرزندشان رقم زده و مقدر کرده خشنود و راضی هستند و اطمینان دارند که آن نتیجه به خیر و صلاح آنان بوده است. بنابراین تفاوتی نمی‌کند که نتیجه مورد انتظار آنان حاصل شده باشد یا نتیجه دیگری. همان گونه که در موارد مذکور بیان شد، یقیناً خداوند بنده متوکل خویش را به منفعت و مصلحتش میرساند و بهتر از آنچه را که او انتظار دارد نصیبش میگرداند.
- وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ (ابراهیم آیه ۱۲)

۶. حق حیات و مالکیت آن

در میان حقوقی که مکاتب و مذاهب و ادیان برای بشر قائل شده اند، حق حیات و زندگی به مثابه چشمه ای است که سایر حقوق از آن جوشیده و برآمده است. هر حقی که برای انسان در نظر بگیریم، و هر کمالی که انسان باید به آن برسد وابسته به حیات است. کسی که میخواهد مدارج کرامت و کمال انسانی را طی کرده به آخرین پله های تعالی صعود کند باید حیات داشته باشد. کسی که میخواهد از مواهب طبیعی و الهی در جهان بهره ببرد، باید زنده باشد.

نسبت میان مالکیت انسان و مالکیت خدا یکی از مهمترین مسائلی است که میتواند فهم درست و راستینی به انسان درباره چیزهایی که در اختیار دارد، به دست دهد. بر اساس آموزه های قرآن، هر چه داریم از خدا است؛ یعنی خاستگاه و منشأ همه دارایی های ما حتی وجود خودمان، همان خدای سبحان است: وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ (نحل ۵۳)، هر چه از نعمت دارید، از آن خدا است. انسان در برابر خدا مالک هیچ چیز نیست؛ زیرا همه هستی انسان و داراییهایش ملک خدا است؛

به طور کلی، آیات قرآن دلالت میکنند که مالکیت حقیقی پروردگار، به شأن خالقیت وی باز میگردد؛ یعنی از آنجا که وی خالق و رب همه اشیا است مالک آنان نیز به شمار میرود؛ به همین سبب این مالکیت مطلق بوده، همه تصرفات را شامل میشود.

خالق و مالک نطفه و جنین انسان کیست؟

حق حیات جنین مانند حق حیات خود والدین در اختیار خداوند متعال میباشد، حال انسانی که حتی اختیار نفس خود را نداشته و تحت عوامل مختلف مانند شدت فقر و تنگدستی یا زندانی شدن متمادی و یا ورود مصائب گوناگون بر نفس خویش جوازی برای خودکشی و انتحار نمی یابد، چطور میتواند حق حیات یا مرگ جنین بی گناه را اختیار کند؟

از آیاتی که رابطه «خالقیت» و «مالکیت» را ترسیم میکند، آیات ۶۲ و ۶۳ سوره زمر است:

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ،

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ؛

خداوند، خالق همه چیز، و ناظر بر همه اشیاء است. کلیدهای آسمان و زمین از آن اوست، و کسانی که به آیات خداوند کافر شدند، زیانکارند.

لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ؛ فرمانروایی آسمانها و زمین از آن اوست و کارها به سوی خدا بازگردانیده می شود» (حدید آیه ۵)

این آیات نشان میدهد که اولاً خالق همه چیز از جمله جنین خداوند متعال بوده و در مرحله بعد مالک نفس اوست بنابراین از منظر اخلاق دینی والدین اجازه تصمیم گیری برای موجودی که حق مالکیت آن در اختیارشان نیست ندارند.

واضح است زمانی که پدر و مادر خود چنین اختیاراتی را ندارند، کسب اجازه از آنان برای انجام این کار نیز معتبر نبوده و نمیتوانند مجوز سقط جنین را به دیگری از جمله پزشک و ماما بدهند. از آن جهت که سقط جنین سالم از روی عمد همانند قتل نفس از حدود الهی است ارتکاب آن به هیچ عنوانی جایز نمیشود.

۷. حرمت قتل نفس

ارزش انسان در نزد خداوند متعال به حدی است که اگر کسی جان انسانی را بگیرد جانی در مقابل آن باید داده شود، و این یعنی شدیدترین مجازات در قرآن کریم آیات فرلوانی وجود دارد که به طور کلی حرمت قتل نفس را بیان می دارد نظیر:

آیه ۳۲ مائده «أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا»

آیه ۳۳ سوره اسراء «وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ»

آیه ۲۷ سوره نساء «وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ»

از آیات فوق در می یابیم که کشتن مسلمانی از روی عمد بدون آنکه شریعت بواسطه قصاص و یا اجرا حد قتل برای او کشتن را مباح و جائز نموده باشد یکی از گناهان کبیره است. نادرستی سقط کردن جنین بسته به مراحل تکوین جنین به لحاظ اخلاقی به دو جهت است، یکی به جهت انسان بودن جنین و دیگری به جهت دارا بودن قوه ی قوی انسان شدن. با توجه به اینکه انسان بیش از یک ساحت دارد: ساحت بدن و غیر بدن و تمام حقیقت انسان ساحت غیر بدن است که پس از مرگ نیز همچنان به زندگی خود ادامه میدهد، از اینرو با حضور ساحت غیر بدن اطلاق انسان بر جنین جائز است و سقط کردن آن از مصادیق قتل نفس به شمار می آید و نادرست است، اما بدون حضور ساحت غیر بدن، انسان بر جنین اطلاق نمی شود و در نتیجه سقط کردن آن به لحاظ قتل نفس نادرست نیست ولی لازمه آن این نیست که سقط کردن جنین پیش از وجود ساحت دیگر اخلاقاً مجاز باشد، چون گرچه پیش از وجود ساحت دیگر قتل نفس صادق نیست ولی میتوان با توجه به اینکه جنین قوه ی انسان شدن را دارد نادرستی سقط کردن آن را به لحاظ اخلاقی نشان داد. این نشان دهنده آن است که جنین در طول بارداری بالقوه یا بالفعل انسان است و کشتن وی حرام میباشد. به عبارت دیگر، سقط جنین از لحظه لقاح به لحاظ اخلاقی نادرست است، البته از زمانی که انسان بر جنین اطلاق میشود سقط کردن آن به لحاظ قتل نفس و پیش از صدق انسان بر جنین به جهت آنکه قوه ی قوی انسان شدن را دارد قبیح است.

علاوه بر آیاتی که در آنها بطور کلی قتل نفس محترمه را چه اولاد انسان باشد و چه غیر اولاد حرام شمرده اند قتل فرزندان که در دوران جاهلیت رواج داشته مورد توجه خداوند بوده و آیات متعددی بصورت مستقیم قتل اولاد را نهی کرده و آن را حرام شمرده است. در آیه ۸ و ۹ سوره تکویر خداوند متعال با حالتی بازخواست گونه بیان میدارد:

وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ، بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ؟

۸. آگاهی از عواقب و فرجام ناگوار سقط جنین

اگر انسانها از عواقب گناهیانی که انجام می دهند باخبر باشند آن را انجام نمی دهند. آنان که به سقط جنین اقدام می کنند اگر بدانند که کشتن این جنین همانند کشتن یک انسان دانشمند است. از این کار و عواقب آن صرف نظر می کنند و مرتکب چنین عیبی نمی شوند. به فرموده رسول گرامی اسلام مومن گناهش را چون سنگ بزرگی می نگرد و ترس آن را دارد که آن سنگ بر سرش فرود آید. ولی کافر گناه خود را چون پشه ای می نگرد که از کنار بینی اش عبور می کند.^۱

با توجه به مطالب یادشده، در ادامه به معرفی برخی آثار دنیایی گناه می پردازیم:

۱. فاسدشدن قلب

اولین اثر گناه در این دنیا، فاسدشدن قلب آدمی است. امام باقر (علیه السلام) فرمودند: مَا شَيْءٌ أَفْسَدَ لِلْقَلْبِ مِنَ الْخَطِيئَةِ، إِنَّ الْقَلْبَ لَيَوَاقِعُ الْخَطِيئَةَ فَمَا تَزَالُ بِهِ حَتَّى تَغْلِبَ عَلَيْهِ فَيَصِيرَ أَسْفَلَهُ أَعْلَاهُ وَأَعْلَاهُ أَسْفَلَهُ؛ هیچ چیز قلب آدمی را به قدر گناه فاسد نمیکند. قلب وقتی با گناه آشنا شود، روزه روز بیشتر به آن متمایل میگردد؛ تا جایی که گناه بر آن چیره شود. آن وقت، قلبش زیر و رو و فاسد گردد.

۲. رسوایی

از دیگر آثار گناهان، رسوایی در دنیاست. اگر شخص از گناهان خود توبه نکند، دیر یا زود خداوند او را رسوا و خوار میکند. امام علی (علیه السلام) فرمودند: مَنْ تَلَذَّذَ بِمَعَاصِي اللَّهِ أَوْرَثَهُ اللَّهُ ذُلًّا؛ هر کس با گناه و از طریق آن لذتجویی کند، خداوند او را خوار و ذلیل می نماید.

به این جهت، حضرت علی (علیه السلام) میفرماید: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي الذُّنُوبَ الَّتِي تَهْتِكُ الْعِصْمَ؛ خدایا! ببخش آن گناهی را که پرده عصمت را می دردد و رسوایم میکند.

۳. غفلت

از پیامدهای شوم گناه، فراموشی و غفلت است. حضرت رسول فرمودند: إِنَّ الْعَبْدَ لَيَذْنِبُ الذَّنْبَ فَيَنْسِيَ بِهِ الْعِلْمَ الَّذِي كَانَ قَدْ عَلِمَهُ؛ آدمی مرتکب گناهی میگردد و در اثر آن، علومش که فرا گرفته بوده، فراموش میکند. امام صادق (علیه السلام) درباره دروغ فرمودند: إِنَّ مِمَّا أَعَانَ اللَّهُ بِهِ عَلَى الْكَذَائِبِ النَّسْيَانُ؛ از جمله چیزهایی که خداوند با آن دروغگویان را عقوبت میکند، فراموشی است.

۴. کوتاهی عمر

از آثار دنیوی گناه، کاهش عمر و مرگ زودرس است که اهل گناه به آن مبتلا می شوند. البته اگر توبه واقعی کرده و به راستی از گناهش باز گردد، مسلماً اثر گناه هم از میان می رود. امام جعفر صادق (علیه السلام) می فرمایند: آنانکه بر اثر گناه می میرند، از آنها که با مرگ طبیعی از دنیا می روند، بیشترند و آنانکه بر اثر نیکوکاری عمر می کنند، از آنها که با عمر طبیعی زندگی می نمایند، زیادتند.

امروزه ثابت شده است که منشاء بخش قابل توجهی از بیماری های جسمی، عوامل روحی و معنوی هستند و یکی از مهمترین این عوامل، فشارهایی است که بر روح آدمی وارد می شود؛ یعنی انسان گناهکار در دادگاه وجدان با مجازاتهای دردناک روحی مواجه می گردد و به بیماری یا مرگ دچار می شود.

۵. عذاب وجدان

در نهاد انسان، نیرویی است که پس از ارتکاب گناه، آدمی را مورد سرزنش قرار داده، آرامش روحی را از او سلب میکند. شکنجه های وجدان در شخص گناهکار، گاهی به صورت پشیمانی خودنمایی میکند و آن، وقتی است که فرد به حالت یأس عجیبی گرفتار میگردد و جنایت خود را غیرقابل جبران میداند و در نتیجه، از زندگی ناامید و دچار سقوط میشود. قرآن کریم نام نیرویی را که به ملامت انسان میپردازد، «نفس لوامه» گذارد و دانشمندان به آن «وجدان اخلاقی» میگویند.

قرآن میفرماید: لَا أَقْسِمُ بِیَوْمِ الْقِیَامَةِ * وَلَا أَقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ؛ سوگند به روز قیامت، و سوگند به نفس ملامت کننده!

۶. فقر مادی و معنوی

گناه، یکی از عوامل مهم فقر است. گناه علاوه بر اینکه موجب کاهش و قطع رزق و روزی میشود، اعمال نیک را هم از بین میبرد. از اینرو، گناهکار به فقر مادی و معنوی دچار میشود. حضرت رسول فرمودند: اتَّقُوا الذُّنُوبَ فَإِنَّهَا مَمْحَقَةٌ لِلْخَيْرَاتِ؛ از گناهان دوری کنید که گناه، نیکیهها را از بین میبرد. بعد، حضرت در ادامه به سایر پیامدهای شوم گناه پرداخته و فرمودند: إِنَّ الْعَبْدَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيَمْنَعُ بِهِ مِنْ قِیَامِ اللَّیْلِ وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيُذْنِبُ الذَّنْبَ فَيُحْرَمُ بِهِ الرِّزْقَ وَقَدْ كَانَ هَبِئًا لَهُ؛ آدمی گناهی میکند و در اثر آن از خواندن نماز شب باز می ماند و گناه موجب می شود که انسان از روزی محروم گردد؛ درحالی که زندگی برایش گوارا بوده است.

بنابراین، یکی از پیامدهای گناه، پوچ شدن اعمال نیک است. در قرآن کریم، ۱۶ بار سخن از «حبط اعمال» به میان آمده و از مجموع آنها استفاده می شود که گناهان بزرگی چون: کفر، شرک، تکذیب آیه های الهی و انکار معاد، موجب از بین رفتن اعمال نیک می شود و انسان از لحاظ معنوی به فقر مبتلا می گردد.

۷. ناامیدی و حرمان

یکی دیگر از پیامدهای گناه، ناامیدی است؛ جهنم سوزانی که گاهی عامل به آتش کشیده شدن تمام هستی انسان و نابودی سعادت ابدی او میشود؛ چراکه برخی افراد برای رهایی از این بن بست، دست به خودکشی و یا جنایات دیگر میزنند. مهم آن است که شخص گناهکار هرگز نباید از رحمت الهی ناامید شود؛ زیرا در غیر این صورت، دیگر راهی برای نجات از گناه نخواهد داشت؛ بلکه باید همیشه به لطف و عفو خداوند امیدوار بود و از گناهان خویش توبه نمود. از این رو، خداوند فرمود: قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ؛ بگو: ای بندگان من که بر خود اسراف و ستم کرده اید، از رحمت خداوند نومید نشوید که خدا همه گناهان را می‌آمرزد؛ زیرا او بسیار آمرزنده و مهربان است.

تا آنجا گناه سقط جنین و کشتن فرزند مهم است که پیامبر در هنگام بیعت زنان با ایشان در روز فتح مکه از آنان پیمان گرفت و فرمود شما نباید فرزندان خویش را بکشید. بنابراین سقط جنین، علاوه بر دیه و کفاره، در برخی موارد قصاص، مکافات عمل دنیوی و عذاب دردناک آخرتی را به دنبال دارد. دیه و کفاره سقط جنین بر عهده شخص خاطی اعم از مادر، پدر و یا پزشک یا هر کسی که اقدامی جهت سقط جنین انجام دهد، می‌باشد. دیه سقط جنین که به تفصیل آمده است، با رضایت ورثه جنین، ساقط میشود اما کفاره سقط که همان کفاره قتل نفس است در هر صورت بر عهده شخصی است که این عمل را انجام میدهد، خواه پدر یا مادر یا فرد سومی باشد. همانطور که پیش تر بیان شد قرآن کریم برای کشتن نفس عذابی دردناک را وعده داده و از آن باز داشته است.

در ذیل آیه ۹۳ سوره نساء چهار مجازات و کیفر شدید اخروی برای قتل نفس ذکر شده است:

۱- خلود (یعنی جاودانه در آتش دوزخ)؛ می‌فرماید: (کسی که مؤمنی را از روی عمد بکشد مجازات او دوزخ است که در آن جاودانه می‌ماند)؛ «وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مَتَعِمِدًا فِجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهِ».

۲- خشم و غضب الهی؛ می‌فرماید: (و خداوند بر او خشم می‌گیرد)؛ «وَوَغَضَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ».

۳- دوری از رحمت خدا؛ می‌فرماید: علاوه بر آن (خداوند او را از رحمتش دور می‌سازد)؛ «وَوَلَعَنَهُ».

۴- مهیّا ساختن عذاب عظیمی برای او؛ می‌فرماید: (و عذاب عظیمی برای او فراهم ساخته است)؛ «وَوَعَدَ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا».

و به این ترتیب، از نظر مجازات اخروی حداکثر تشدید در مورد قتل عمدی شده است، به طوری که در هیچ مورد از قرآن این چنین مجازات شدیدی بیان نگردیده.

اطلاع و باور از سرانجام چنین عملی انسانها را از انجام آنها باز میدارد.
 قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا
 كَانُوا مُهْتَدِينَ (سوره انعام آیه ۶)

به تحقیق کسانی که فرزندان خود را بر اساس جهل و نادانی به قتل رساندند، زیانکار شدند و آنچه را خدا روزیشان کرده از روی افتراء بر خدا، به خودشان حرام کردند، به تحقیق گمراه گشته اند و هدایت شده نمی باشند. همانطور که در بخش احکام فقهی سقط جنین گذشت این عمل موجب وجوب کفاره برای فرد خاطی نیز میشود.

فصل ششم

معرفی مرکز مردمی نفس

هدف کلی: آشنایی با مرکز مردمی و نفس و خدمات این مرکز

معرفی مرکز مردمی نفس

با توجه به مسئله بحران جمعیت و آمار روزانه هزاران سقط عمد جنین های سالم در سطح کشور و در راستای جلوگیری از این عمل قبیح، مرکزی را با نام مرکز مردمی نفس تأسیس شد تا بتواند در راستای کاهش سقط جنین و کمک به مسئله بحران جمعیت قدمی برداشته بشود.

این مرکز از روز ۳۰ اردیبهشت سال ۱۴۰۰ همزمان با روز ملی جمعیت در راستای منویات مقام معظم رهبری شروع به فعالیت نمود با توجه به این که چنین فعالیت منسجم و هدفمندی با بسیج ظرفیت های حمایتی و ملی نه در سطح کشور و نه حتی در سطح جامعه کشورهای اسلامی تاکنون پیگیری نشده است، این اقدام مقدس و خطیر برای اولین بار در استان خراسان رضوی همزمان در شهرهای مشهد و نیشابور و با ابتکار عمل بسیج جامعه پزشکی و ذیل دانشگاه علوم پزشکی مشهد با حمایت مستقیم دادگستری خراسان رضوی، کمیته امداد استان و بهزیستی استان ایجاد شد. هدف از تشکیل آن حرکت در مسیر مهم شرعی و دینی و اخلاقی جلوگیری از سقط جنین در قالب شناسایی، حمایت و فرهنگ سازی ارزشمند و پویا در جامعه بوده است.

مجموعه خدمات این مرکز در سه بخش کلی طبقه بندی شده است:

الف) شناسایی

ب) حمایت

ج) فرهنگ سازی

الف) شناسایی: شناسایی و رصد مادران بارداری که قصد سقط جنین خود را دارند که این امر از چند راه دنبال می شود:

۱. از طریق مراکز درمانی، پزشکان زنان زایمان و ماماها؛ مادرانی را که علی رغم تلاش همکار محترم از سقط متنصرف نشده اند به مرکز نفس ارجاع می دهند.
۲. اطلاع رسانی همگانی و مراجعه خود مادر با توجه به تبلیغات گسترده ای که در محیط های مختلف مانند نمایشگاه ها، نصب پوستر در اصناف مرتبط و تبلیغات فضای مجاز پداشته است و تا حدودی برای عموم جامعه آشناست.
۳. از طریق پایگاه های بسیج و گروه های مردمی که اغلب این پایگاه ها افراد بی بضاعت ای را که به دلیل فقر مالی قصد سقط جنین خود را دارند به مراکز نفس ارجاع می دهند.

ب) **حمایت:** حمایت‌ها شامل:

۱. ارائه انواع خدمات مشاوره روانشناسی خانواده، زوجین، مشاوره عقیدتی و فقهی به صورت رایگان برای مراجعه کنندگان مرکز نفس.

۲. حمایت پزشکی شامل ارائه خدمات پزشکی و درمانی رایگان مانند ویزیت متخصصین در حوزه های مختلف خدمات آزمایشگاهی و سونوگرافی به صورت رایگان به افراد کم بضاعت که در تمامی خدمات و حمایت‌های پزشکی و درمانی و مشاوره ای حتی تا پایان ۲ سالگی کودک ادامه دارد.

۳. حمایت‌های مالی شامل تهیه و توزیع اقلام مصرفی به افراد کم بضاعت تهیه جهیزیه مخصوص افرادی که به علت بارداری دوران عقد تصمیم به سقط جنین خود گرفتند تهیه لباس و سیسمونی برای نوزاد.

ج) **فرهنگ سازی:** در گام فرهنگ‌سازی که مهمترین اقدام مرکز می باشد و بار اصلی مسئولیت مرکز را به دوش می کشد، هدف خنثی سازی شبکه مسائل که منتهی به سقط می شود دنبال می شود. در این گام ابتدا تلاش شد شبکه مسائلی از عللی که منجر به سقط می شود به صورت کیفی و گذشته نگر با کمک متخصصین حاضر جمع‌آوری و سپس گام‌های زیر تشریح شد.

۱. انتشار کتابچه‌ی «شعله ای که نور شد» که به جمع‌آوری خاطرات افرادی پرداخته است که سابقه سقط جنین و یا قصد انجام چنین عملی را داشتند و از آن منصرف شده‌اند.

۲. برگزاری جلسات آموزشی با اساتید مجرب و ویژه عامه مردم در فرهنگسراهای سطح شهر مشهد و پایگاه‌های بسیج حاشیه شهر مشهد.

۳. انتشار پوستر جهت شناسایی مرکز نفس در تیراژ بالا و نصب آن در مراکز درمانی، داروخانه ها، آرایشگاه ها، باشگاه های ورزشی زنانه و پایگاه‌های بسیج خاوران.

۴. تهیه بسته و یک ویژه کادر درمان شامل کتاب، پوستر، کارت ویزیت و کاتالوگ جهت ارجاع بیماران از مراکز درمانی به مرکز نفس.

۵. مراجعه حضوری به مطب حدود ۲۰۰ ماما و متخصص زنان و معرفی مرکز نفس به این عزیزان.

۶. برگزاری دوره های آموزشی ضمن خدمت ویژه کلیه ماماها.

مرکز مردمی نفس توانسته در مدت یک سال فعالیت خود در سطح شهر مشهد و نیشابور حدود ۲۰۰ بانوی باردار را مورد شناسایی و تحت حمایت خود قرار دهد که از این تعداد در بیش از ۹۰ درصد موارد، موفق به جذب و مراقبت و تغییر رویه مادر و در نهایت حفظ نوزاد شده است و تنها از سوی کمتر از ۱۰ درصد از مادران باردار، مقاومت و عدم همکاری با مرکز نفس صورت گرفته است و این نشان از اهمیت بسیار بالای موضوع فرهنگ سازی و آموزش و تاثیر فوق العاده حمایت از این بانوان در جهت جلوگیری از سقط جنین دارد.

منابع قسمت عوارض جسمی:

۱. مقاله آتوسا کریمی جراح زنان عضو هیئت علمی مرکز ناباروری سینا
۲. بیماری های زنان برک و نواک ۲۰۲۰ ترجمه دکتر بهرام قاضی جهانی
۳. مروری بر بارداری و زایمان ویلیامز ۱۸۲۰ ترجمه دکتر بهرام قاضی جهانی
۴. <https://www.beytoote.com/wedlock/bardari/intentionally1-fetus-mother.html> مقاله در رابطه با

عوارض سقط جنین عمدی

منابع قسمت، شرعی قانونی اخلاق دینی:

۱. قرآن
۲. لکفی
۳. میزان الحکمه
۴. تقریرات فلسفی امام خمینی نوشته عبدالاعنی موسوی اردبیلی
۵. مطالعه تطبیقی حق حیات جنین در اسلام و غرب عیسی علیزاده احمد غریبی فصل نامه تحقیقات حقوقی شماره ۸۳
۶. دریافت های اخلاقی به سقط جنین، سید حسن اسلامی، مجموعه مقالات سمینار میان رشته ای سقط جنین ۱۳۸۸
۷. بررسی جنبه اخلاقی و حقوقی سقط مبتنی بر جامعه ایران ششمین همایش سراسری راه کارهای ارتقای سلامت جالشها و محوریت مراقبت مبتنی بر جامعه
۸. کتاب فقه خانواده، نویسنده علی اصغر الهامی نیا
۹. رساله نکاحیه، تألیف حاج سید محمد حسین حسینی طهرانی
۱۰. کتاب اسلام و سقط جنین نوشته دکتر سید رضا پاک نژاد
۱۱. ارزش و جایگاه انسان در نظام هستی از دیدگاه امام خمینی نویسنده غلام رسول محسنی از زگانی
۱۲. جایگاه انسان در جهان هستی از دیدگاه قرآن، مهدی جعفری نجفی، مقالات سومین همایش ملی اعجاز قرآن کریم ۱۳۹۵
۱۳. انسان شناسی، تألیف آیت الله مصباح یزدی
۱۴. سایت ویکی شیعه و ویکی فقه
۱۵. کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵ ش
۱۶. اسقاط عمدی جنین از دیدگاه فقه اهل سنت، فصلنامه باروری و ناباروری، پاییز ۸۴، سعید قماش

o منابع قسمت اخلاق حرفه‌ای:

۱. سازمان نظام پزشکی کشور (۱۳۹۷) راهنمای عمومی اخلاق حرفه‌ای شاغلین حرف پزشکی و وابسته سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران

۲. کدهای اخلاق حرفه‌ای در مامایی، وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی کشور (۱۳۹۷)

۳. مهسا شکور، علیرضا یوسفی، لیلا بنرافکن، زهرا جوهری، صفورا طاهری، اظهر امید (۱۳۹۲) مجله اخلاق و تاریخ پزشکی (۲۵) ش (۵)

۴. علیرضا زدرمهدی زمانی، علی علم‌الهدی، اکبر پناهی (۱۳۹۲) تحلیلی بر نقدها بر مطلق کانت

۵. محسن موسوی فر، کاظم خسروی (۱۳۹۸) تاملی در مبانی قانونی بودن اتانازی از منظر اخلاق و اجتماع

۶. سعید نظری توکلی، مریم منتظری (۱۳۹۲) عدالت: مطالعه تطبیقی میان اصول اخلاق پزشکی و آموزه‌های اخلاق اسلامی

۷. مقاله اخلاق حرفه‌ای و نقش آن در حرفه پزشکی، زینب فاضلی، مصطفی رضایی طلویرانی، فاطمه السادات فاضلی باوندپور، مصیب مظفری، رشید حیدری مقدم

۸. سقط جنین و نظریات اخلاقی (jamejonline.ir) نویسنده حجت‌الاسلام دکتر محمد تقی اسلامی

o منابع قسمت عوارض روحی سقط:

۱. پرتال جامع علوم انسانی، مقاله زنان و پیامدهای سقط جنین، نویسنده اسماعیل بلالی، منبع مطالعات راهبردی زنان

۱۳۸۲ شماره ۲۲

۲. <https://niniplus.com/post/۲۵۷-consequences-of-intentional-abortion.۲>

۳. PSYCHOLOGICAL AFTER-EFFECTS OF ABORTION: THE REAL STORY by Joyce Arthur.۳

۴. Website: <https://www.prochoiceactionnetwork-canada.org/articles/psych.shtml.۴>

یادداشت

یادداشت